

**REALIZAREA UNIUNII
ECONOMICE ȘI MONETARE
ȘI NECESITATEA CŌNVERGENȚEI**

Institutul European din România

**Bd. Regina Elisabeta nr. 7-9
București, sector 3, România**

Tel: (+4021) 314 26 97

Fax: (+4021) 314 26 66

E-mail: ier@ier.ro

Web site: www.ier.ro

**Editor:
Mihai Moia**

ISSN: 1582-4993

© Institutul European din România, 2006

Opiniile prezentate aici aparțin autorilor și nu implică în niciun fel instituțiile pe care aceștia le reprezintă.

Institutul European din România

Realizarea Uniunii Economice și Monetare și necesitatea convergenței

Autori:

Lect. univ. dr. Mihai SEBEA - Capitolele 1, 2, 3 și 4
Universitatea Româno-Americană

Lect. univ. dr. Alexandru IONESCU - Capitolul 5
Universitatea Româno-Americană

București, octombrie 2006
Colecția de studii IER, nr. 18

Cuprins

<i>Introducere</i>	7
1. Teoria zonelor monetare optime – criterii pentru o uniune monetară benefică	8
2. Uniunea Economică și Monetară – etape și condiții	11
2.1 Momente importante în procesul de integrare monetară	11
2.2 Realizarea Pieței Unice - condiție necesară creării Uniunii Economice și Monetare	17
2.3 Tratatul de la Maastricht – etape și condiții pentru realizarea Uniunii Economice și Monetare	18
3. Lansarea stadiului de Uniune Economică și Monetară	23
3.1 Repere privind componentele celei de-a treia etape a UEM	23
3.2 Aspecte tehnice ale lansării euro.....	27
3.3 Introducerea bancnotelor și monedelor euro.....	28
3.4 Caracteristici ale etapizării pentru noii membrii.....	30
4. Convergența nominală – mai importantă decât convergența reală	32
4.1 Justificarea criteriilor de la Maastricht.....	32
4.2 Convergența în practică.....	37
4.3 O evaluare a convergenței nominale pentru statele din Europa Centrală și de Est.....	42
5. Convergența reală și importanța instrumentelor structurale	45
<i>Concluzii</i>	52
<i>Lista abrevierilor</i>	54
<i>Bibliografie</i>	55.

Introducere

La 1 ianuarie 1999 moneda unică europeană a devenit un fapt împlinit, marcând momentul cel mai important al secolului, după înființarea Sistemului Monetar de la Bretton Woods.

Procesul de unificare monetară a fost și este însă un proces dificil, presărat cu perioade de cumpănă, cu proiecte eșuate, și cu unele incertitudini legate de succesul său. La aproape jumătate de secol de la începuturile integrării economice în Europa de Vest, încercăm să găsim răspunsuri la unele întrebări: procesul de unificare monetară este influențat în principal de factori de natură economică sau de factori politici? Care sunt costurile și beneficiile uniunii monetare și care sunt condițiile pentru ca beneficiile să primeze? Care sunt pașii necesari pentru a atinge uniunea monetară? Ce lecții pot învăța noile state membre din experiența celor 12 țări care fac parte în prezent din zona euro?

Cele două componente ale acestui stadiu, respectiv uniunea economică pe de o parte și uniunea monetară pe de altă parte, nu pot fi separate, chiar dacă se poate realiza o analiza pentru fiecare. În cazul UE, uniunea monetară precede uniunea politică DAR ARE NEVOIE DE UNIUNE ECONOMICĂ, aflându-ne astfel în față unui proces unic, cu totul diferit de alte experiențe istorice. În timp ce în cazul altor monede putem spune că au apărut spontan, introducerea euro reprezintă o creație a omului, printr-o formulă ambițioasă, care după cum se știe s-a sprijinit pe existența inițială a monedei doar în formă electronică.

Lucrarea de față analizează etapele și condițiile de realizarea a stadiului de Uniune

Economică și Monetară, având ca scop clarificarea problematicii, pe fondul aderării României la Uniunea Europeană.

Analiza prezentă pleacă de la aspectele teoretice care fundamentează unificarea monetară (teoria zonelor monetare optime), continuă cu drumul parcurs de Uniunea Europeană spre stadiul de Uniune Economică și Monetară, și se încheie în ultimele două capitole cu prezentarea celor două tipuri de convergență, nominală și reală, condiții principale pentru a realiza o uniune monetară benefică.

Este o certitudine că de la 1 ianuarie 2007 România va deveni membru cu drepturi depline al Uniunii Europene. De la acel moment este atinsă practic și prima etapă a participării la Uniunea Economică și Monetară, România având obligația de a se pregăti pentru etapa a treia a acestui stadiu de integrare economică, și anume introducerea monedei unice ca monedă legală de plată.

Chiar dacă la momentul actual dezbaterile cele mai intense se realizează în jurul unor subiecte fierbinți precum capacitatea de absorbție a fondurilor comunitare, sau insuficiența pregătire a agriculturii, considerăm că este necesar să se dezbată din ce în ce mai serios problema posibilei aderări a României la zona euro. De altfel cele două subiecte amintite mai sus au o legătură foarte importantă cu trecerea la etapa a treia a UEM: utilizarea eficientă a instrumentelor structurale și modernizarea agriculturii pot fi în măsură să diminueze costurile trecerii la euro și să mărească beneficiile unei asemenea transformări.

1. Teoria zonelor monetare optime – criterii pentru o uniune monetară benefică

Din punct de vedere teoretic realizarea uniunii monetare este fundamentată pe baza teoriei Zonelor Monetare Optime.

Teoria are la bază contribuția lui Robert Mundell (1961) problema fiind reluată de alți economiști, R. Mc Kinnon (1963), Kenen (1969) etc. Mundell, a analizat criteriile care stau la baza unei bune funcționări a uniunii monetare, în momentul în care Uniunea Monetară Europeană era în stadiu de proiect (pe baza Raportului Werner, care nu a fost pus în practică). La momentul actual putem afirma că judecățile din etapa de pionierat a teoriei ZMO au intuit foarte bine provocările în fața cărora se află țările care doresc să formeze o uniune monetară, cu toate că pe parcurs teoria a evoluat.

Teoria studiază **costurile și beneficiile** asociate adoptării unei monede unice, dar se axează în principal pe componenta costuri, a căror minimizare depinde de anumite **condiții** caracteristice economiilor țărilor participante. Sintetizând problema, beneficiile care sunt situate în majoritate la nivel microeconomic, se referă în principal la câștigurile obținute din eliminarea costurilor asociate schimbului valutar, și la importul de credibilitate a băncii centrale a uniunii, care reduce expectațiile inflaționiste și implicit nivelul inflației. Cât privește costurile, manifestate în primul rând la nivel macroeconomic, acestea sunt legate de efectele negative ale renunțării la politica monetară independentă și la mecanismul cursului de schimb, ca instrumente de ajustare a șocurilor care sunt asimetrice între potențialii membri ai uniunii monetare. Cu cât nevoia de efectua ajustări ale ratei nominale este mai mică, cu atât costurile participării la uniunea monetară se diminuează, iar acest stadiu de integrare poate fi benefic pentru participanți.

Ca urmare, cum putem defini o zonă monetară optimă?

Mundell afirma că zona monetară optimă „*reprezintă un set de regiuni unde tendința de migrație este suficient mare pentru a asigura ocuparea deplină atunci când una din regiuni cunoaște un șoc*“. Mc Kinnon (1963) a adăugat la proprietățile ZMO gradul de deschidere economică, iar Kenen (1969) a arătat că diversificarea producției și consumului poate reprezenta de asemenea o caracteristică a zonelor monetare optime.

O altă definiție este cea a lui Frankel (1999) care afirmă că *o zonă monetară optimă este „o regiune pentru care este optim să existe o monedă unică și o politică monetară unică*“.

Mai recent, Mongelli (2002) prezintă următoarea definiție: „*O zonă monetară optimă este definită ca spațiul geografic optim al unei monede unice, sau al unui grup de țări, care au fixat irevocabil ratele de schimb și urmează să se unifice*“. Pentru a clarifica definiția sunt necesare următoarele explicații: (1) moneda unică sau monedele care au curs fix fluctuează împreună față de modelele altor țări; (2) spațiul ZMO este dat de state suverane care au adoptat moneda unică sau au stabilit cursuri fixe; (3) optimalitatea este definită în sensul unor proprietăți (condiții, criterii) care trebuie întrunite pentru ca integrarea monetară să fie benefică.

Pelkmans (2003) a definit mai simplu **zona monetară optimă** – „*ca acea zonă pentru care costul renunțării la rate de schimb flexibile sau la opțiunea de realiniere este mai scăzut decât beneficiile unei monede unice*“.

În concluzie, zona monetară optimă a fost definită ca o zonă ce prezintă anumite

proprietăți care fac ca șocurile asimetrice să fie absorbite fără a fi necesară utilizarea cursului de schimb sau a instrumentelor politicii monetare. Aceste proprietăți au fost denumite „precondiții“, „caracteristici“ sau „criterii“ și sunt repere utile pentru a evalua costurile și beneficiile unui aranjament monetar¹.

Rolul acestei teorii este să arate dacă, sau mai bine spus **când** este benefic pentru două sau mai multe state să creeze o uniune monetară. Sarcina teoriei ZMO este de a asigura răspunsuri pentru măsurile care trebuie luate pentru a îmbunătăți situația și de a face posibilă uniunea monetară.

Ținând cont de faptul că pentru a forma o uniune monetară trebuie să existe o decizie, iar aceasta se bazează în parte pe teoria ZMO, proprietățile în cauză trebuie analizate ex – ante. De fapt trebuie să știm dacă la momentul lansării stadiului de uniune monetară acestea vor fi îndeplinite, sau dacă există premise pentru ca după lansarea acestui stadiu, statele în cauză să se apropie mai mult de statutul de ZMO.

Așadar teoria clasică a zonelor monetare optime oferă justificarea economică a realizării zonelor monetare. Evoluțiile recente aduc însă în prim plan **critici în creștere la teoria clasică a ZMO.**

Cea mai importantă critică, ce a revoluționat în opinia noastră percepția teoriei ZMO, este că teoria clasică nu a considerat natura endogenă și dinamică a criteriilor, economiștii aplicându-le pe baza unei abordări statice, în care evoluțiile pozitive ulterioare nu sunt relevante. În opinia noastră, teoria clasică ZMO a ignorat Critica lui Lucas, și nu a luat în

calcul discontinuitatea provocată de schimbarea majoră de regim.²

Frankel și Rose (1998) au susținut caracterul endogen al criteriilor ZMO și au afirmat că accentuarea integrării datorită unificării monetare, va duce la sincronizarea mai bună a ciclurilor economice și la apropierea de statutul de zonă monetară optimă. Această schimbare apare datorită discontinuității în comportamentul agenților economici în sensul că aceștia își adaptează comportamentul în interesul Uniunii Economice și Monetare.

În acest sens, **o țară care nu satisface criteriile poate participa la o uniune monetară**, obținând astfel avantaje nete din eliminarea riscurilor de schimb și a costurilor de tranzacție. Reducerea costurilor duce la creșterea gradului de integrare, care în continuare stimulează corelarea ciclurilor economice, fiind astfel demonstrate limitele aplicării statice a teoriei. **Abordarea aceasta ne face să înțelegem că ceea ce ne interesează este să se obțină beneficii în special pe termen lung, deci nu imediat după unificarea monetară.**

Abordarea endogenă complică însă și mai mult o analiză tip costuri-beneficii, dar arată că **o uniune monetară se poate realiza chiar dacă nu sunt îndeplinite toate condițiile**, cele mai importante dintre acestea putând fi atinse după unificare.

Această abordare reprezintă una din paradigmele teoriei zonelor monetare optime, care este împărtășită și de Comisia Europeană.

În altă ordine de idei trebuie să ținem cont și de a doua paradigmă a teoriei, care este opusă celei promovate de Frankel & Rose, și

¹ Costuri și beneficii strict ca sens economic, deoarece există și motivați politice pentru unificarea monetară.

² O altă critică „acuză“ literatura ZMO că nu a acordat suficientă atenție rolului crescând al piețelor financiare internaționale și a mobilității capitalului la nivel internațional.

care afirmă că de fapt integrarea comercială ar putea duce la specializare și la o corelație mai slabă a ciclurilor economice, fiind susținută de Krugman.

Pe baza modelului SUA, Krugman a susținut că integrarea sporită duce la o specializare mai strictă și accentuează posibilitatea apariției șocurilor asimetrice. Totuși, chiar dacă în ce privește industria pot apare concentrări economice în anumite zone, este puțin probabil ca acest fenomen să ducă la accentuarea asimetriilor. Pe de o parte pentru că odată cu creșterea gradului de integrare apare și posibilitatea unor concentrări în zone transfrontaliere, iar pe de altă parte este redusă probabilitatea ca aceste concentrări să apară în sectorul serviciilor. Deoarece acest sector reprezintă 60-70% din PIB-ul statelor membre UE, el va conta în ecuația costuri-beneficii poate mai mult decât sectorul industrial. Oricum studiile empirice susțin opinia Comisiei.

În concluzie teoria a evoluat odată cu integrarea economică, economiștii încercând să afle dacă UE formează o zonă monetară optimă. Imposibilitatea unui răspuns clar la această întrebare a îndemnat unii autori să utilizeze noțiuni alternative cum ar fi: „**zonă monetară fezabilă**“ (Corden 1972), „**zonă monetară avantajoasă**“, „**zonă monetară viabilă**“.

De asemenea apreciem că poate fi folosit și termenul „zonă monetară funcțională“ care definește un grup de țări ce pot trece la uniunea monetară, chiar dacă nu reprezintă o zonă monetară optimă așa cum a fost definită de teoria clasică, pe baza existenței unor condiții minime ce permit funcționarea stadiului de uniune monetară.

Criteriile prezentate în continuare sunt caracteristice teoriei clasice a zonelor monetare optime, cu excepția celui din urmă,

similaritatea șocurilor care a apărut în perioada de redefinire a acestei teorii, fiind considerat un criteriu complex.

Astfel, pentru a clarifica problema proprietăților zonelor monetare optime, se poate folosi următoarea clasificare care exprimă o viziune proprie referitor la importanța acestor condiții.

1. Proprietăți legate de manifestarea șocurilor asimetrice (aceste proprietăți presupun existența **convergenței structurale** a economiilor ce compun zona analizată). În prezența acestor proprietăți rata de schimb reprezintă un instrument de ajustare mai puțin util:

- a. Structura producției și consumului
- b. Gradul de deschidere a economiei
- c. Similaritatea ratelor inflației

2. Proprietăți care pot asigura ajustări ale pieței în cazul lipsei ratei de schimb ca instrument de politică economică (**flexibilitate a piețelor**):

- a. Flexibilitatea prețurilor și a salariilor
- b. Mobilitatea capitalului
- c. Mobilitatea forței de muncă
- d. Integrarea financiară

3. Proprietăți care asigură ajustarea prin intervenția autorităților (flexibilitate prin pârgii ale autorităților)

- a. Integrarea fiscală (pentru a asigura transferuri fiscale)
- b. Uniune politică

4. Proprietăți complexe

- a. Similaritatea șocurilor cererii
- b. Similaritatea șocurilor ofertei

2. Uniunea Economică și Monetară – etape și condiții

2.1 Momente importante în procesul de integrare monetară

Am putea spune că istoria procesului de cooperare monetară europeană începe cu înființarea Uniunii Europene de Plăți, la 1 iulie 1950, structură care a funcționat ca o cameră de compensație pentru țările europene. La acel moment, UEP cuprindea o zonă care derula circa 70% din comerțul mondial. Din acest motiv se poate considera că acest aranjament a fost mai mult decât unul regional.³

În anii 1957-1958, UEP și-a dovedit însă limitele, iar la finele anului 1958 țările participante au hotărât trecerea monedelor lor la convertibilitate deplină. În termeni formali UEP a fost înlocuită prin Aranjamentul Monetar European (EMA), negociat în scopul menținerii unei zone de stabilitate monetară în Europa. Chiar dacă acest aranjament trebuia să ofere stabilitate și siguranță financiară participanților, în realitate autoritatea de a impune politici structurale și de a stabili condiții pentru obținerea de împrumuturi era transferată Comitetului Director al FMI.

Analizând importanța UEP se poate afirma că desființarea acesteia a reprezentat un pas înapoi pentru integrarea monetară europeană. Cu toate acestea, evenimentul mai important pentru procesul de integrare europeană, este semnarea și ratificarea Tratatelor de la Roma. Tratatul asupra CEE prevedea înființarea unei uniuni vamale și apoi a unei piețe unice, stadii ale integrării ce trebuiau urmate logic de unificarea monetară.

Un alt moment important pentru integrarea monetară este reprezentat de planul Werner.

În condițiile instabilității monetare, la sfârșitul anului 1969 s-a decis crearea unui

grup de experți prezidat de Pierre Werner (primul ministru luxemburghez) care să întocmească un raport detaliat consacrat creării unei uniuni monetare complete între economiile europene.

Raportul a confirmat necesitatea cooperării monetare, dar a și sugerat în mod explicit că este posibilă **crearea unei monede unice europene pentru 1980**.

Chiar dacă Planul Werner nu a fost niciodată implementat, se remarcă din acest proiect similitudinea cu proiectul Uniunii Economice și Monetare de astăzi, multe din prevederile și experiențele sale fiind preluate peste aproape 20 de ani în Raportul Delors.

Statele europene au căutat în continuare o soluție pentru problema instabilității monetare. Soluția de moment pentru devalorizarea dolarului și prăbușirea Sistemului Monetar Internațional a fost reprezentată de crearea șarpelui monetar. În urma Acordului Smithsonian din decembrie 1971, marjele de fluctuație a monedelor europene față de dolar au fost lărgite de la +/- 1% la +/- 2,25% aceasta presupunând că două țări europene pot avea o marjă de fluctuație a monedelor de 9% (+/- 4,5%). O asemenea bandă de fluctuație era considerată prea largă și incompatibilă cu funcționarea pieței comune și îndeosebi cu cea a Politicii Agricole Comune. Ca urmare, cele șase țări membre CEE (apoi Danemarca, Marea Britanie, Irlanda și Norvegia) au redus la jumătate, marja maximală de fluctuație a monedelor lor, adică 4,5% (+/- 2,25% față de dolar și tot +/- **2,25% între ele**). Datorită acestei constrângeri suplimentare, aranjamentul a fost numit „șarpele în tunel“.

³ Miron (2001).

Totuși istoria șarpelui nu este marcată de succes în domeniul stabilității, deoarece politica SUA nu era compatibilă cu menținerea parităților fixe, iar dolarul a continuat să se deprecieze. Imediat după aplicarea sistemului, Marea Britanie și Irlanda părăsesc șarpele, în iunie 1972, urmate de Italia în februarie 1973.

Datorită deficitului comercial american continuă ieșirile de dolari din economia americană, Germania și celelalte țări europene lasă monedele lor să varieze în raport cu dolarul, iar în final SUA și țările europene iau decizia unei fluctuații generalizate⁴, marcând astfel sfârșitul sistemului de la Bretton-Woods și bineînțeles al tunelului.

Unul din momentele decisive ale integrării monetare este reprezentat de crearea SME ca formă de integrare monetară incompletă.

Înființarea Sistemului Monetar European a fost negociată în cursul anului 1978, la acea vreme considerându-se ca a avut mai degrabă determinanți politici⁵.

Esența și obiectivele SME, clar anunțate de Consiliul European cu diverse ocazii în perioada negocierii acestui aranjament, erau:

- crearea unei zone de stabilitate monetară în Europa în primul rând printr-o cooperare monetară mai strânsă;
- asigurarea unei baze solide pentru coordonarea politicilor cursului de schimb față de țările neparticipante la sistem.

În planul inițial se prevedea ca „nu mai târziu de doi ani de la lansarea Sistemului” să fie creat un Fond Monetar European și o monedă coș „European Currency Unit – ECU” ca activ de rezervă și mijloc de decontare.

⁴ În martie 1973.

⁵ Vezi și Miron (2001).

⁶ Explicațiile sunt regăsite în Miron (2001).

Din anumite motive, Fondul Monetar European nu a mai fost înființat⁶. Sistemul Monetar European a fost creat astfel în urma Consiliului European de la Bremen (iulie 1978), el începând să funcționeze efectiv de la 13 martie 1979.

În primii ani de viață, SME a funcționat ca un sistem de cursuri fixe, dar ajustabile, realinierea monetare accentuând responsabilitatea comună a țărilor participante și oferind totodată posibilitatea realizării echilibrului monetar și economic.

În cursul anilor ‘80 SME s-a transformat, trecând de la un sistem de cursuri fixe dar ajustabile, la un sistem de cursuri fixe de natură rigidă.

După realinierea din martie 1983, SME a intrat într-o perioadă mai stabilă. Dacă în primii ani ai funcționării SME exista o realiniere în medie la opt luni, între 1983 și 1986 realinierea se efectuează în medie la 12 luni, între 1987 și 1992 nemaexistând realinieri.

Această evoluție a SME arată că stabilitatea ratei de schimb era o prioritate pentru țările membre, acestea făcând eforturi importante în direcția susținerii convergenței nominale și a coordonării politicilor monetare. Ca rezultat, chiar în condițiile vulnerabilității dolarului american, stabilitatea cursurilor de schimb în cadrul SME a putut fi asigurată.

Totuși în acea perioadă se aprecia că SME reprezenta de fapt o zonă a mărcii. La mijlocul anilor ‘80, țările cu inflație mai mare decât Germania nu au mai utilizat devalorizările pentru a recupera competitivitatea.

Deoarece monedele acestor țări aveau o rată de schimb fixă față de moneda germană, autoritățile au decis ca în continuare să țină sub control prețurile pentru a nu-și pierde competitivitatea (care nu mai poate fi compensată prin scăderi ale cursului). Franța și Italia sunt țări care au adoptat această strategie. Ele au preferat convergența spre o rată germană a inflației și au renunțat la autonomie în ceea ce privește politica monetară. În acest moment s-a considerat că SME a devenit o zonă a mărcii.

În principiu, țările care doresc să păstreze independența în materie de politică monetară pot realiza acest lucru prin controlul schimburilor. O țară cu o rată a inflației mai mare decât a Germaniei poate amâna o devalorizare fiind protejată împotriva speculatorilor prin controlul schimburilor.

Perspectiva realizării Pieței Unice Europene (în urma implementării Actului Unic Vest European) a constrâns însă țările membre să pună în practică libera circulație a capitalurilor. Începând cu 1 iulie 1990, are loc liberalizarea fluxurilor de capital, iar de la 1 ianuarie 1993 este asigurată funcționarea Pieței Unice Interne prin libera circulație a bunurilor, persoanelor și serviciilor.

În situația absenței controlului mișcărilor de capital, speculatorii pot forța mâna băncilor centrale, deoarece rezervele valutare ale acestora sunt mici în comparație cu sumele disponibile pe piețele valutare. Ca exemplu, în momentul crizei speculative din 1992, Regatul Unit, cu rată a inflației mai mare decât cea a Germaniei, și-a epuizat jumătate din rezerve în câteva ore înainte de a părăsi sistemul.

În concluzie, o țară nu poate avea simultan o politică monetară autonomă, o rată de schimb fixă și libertatea circulației capitalurilor. Această regulă este denumită „triunghiul incompatibilităților“ sau „trinitatea imposibilă”⁷ și a fost demonstrată de Mundell

și Fleming. Modelul care poartă numele celor doi arată că este imposibil să se mențină în același timp libertatea mișcărilor de capital, stabilitatea cursului de schimb și independența politicii monetare.

În condițiile în care monedele țărilor membre SME erau legate de marcă, iar circulația capitalurilor liberalizată, acestea nu puteau avea o politică monetară diferită de cea a Germaniei. Germania, însă, putea duce o politică monetară independentă deoarece stabilitatea ratei de schimb în cadrul SME era asigurată de celelalte țări europene care depunea eforturi susținute în acest sens.

Însă perioada care a consacrat stabilitatea în cadrul SME este situată între anii 1987 și 1992. După realinierea din 1987, după cum spuneam, autoritățile monetare nu au mai procedat la nici o realiniere a parităților centrale. Datorită convergenței ridicate a ratelor inflației, realinierea puteau fi mici și neuniforme. Nici o persoană oficială implicată în probleme monetare nu credea în 1987 că sistemul poate fi menținut fără nici o realiniere timp de peste cinci ani.⁸

Care au fost factorii care au asigurat stabilitatea monetară în Europa în această perioadă? În primul rând nivelul ridicat al convergenței macroeconomice. În al doilea rând concentrarea eforturilor în direcția coordonării mai strânse a politicilor monetare și utilizarea unor instrumente diverse pentru susținerea cursurilor de schimb. În al treilea rând voința politică de a consolida Sistemul Monetar European (ca obiectiv al Actului Unic Vest European) și dorința realizării Uniunii Economice și Monetare (Raportul Delors și Tratatul de la Maastricht).

SME și-a dovedit însă limitele și riscurile, arătând că o **formă de integrare incompletă care a asigurat un anumit grad de stabilitate monetară, poate provoca o criză majoră.**

⁷ Dacă se adaugă și libera circulație a mărfurilor se obține cvartetul sau patrulaterul imposibil (sau incompatibil).

⁸ Miron (2001).

Anumite tensiuni manifestate chiar după anul 1987, au devenit evidente atunci când Portugalia a anunțat, în aprilie 1992, intenția de a intra în sistem. Vulnerabilitatea SME s-a accentuat și mai mult ca urmare a măsurilor adoptate de Norvegia, Finlanda și Suedia de a-și lega monedele de ECU pe măsură ce depuneau cererile de aderare la Comunitate, aceste țări fiind percepute de operatorii financiari ca având probleme de competitivitate în noile condiții economice.

La începutul anilor 1990, recesiunea economică face să crească rata șomajului în Europa, iar îndoielile asupra Tratatului de la Maastricht completează acest context nefavorabil SME.

Danemarca este prima țară care lansează procedura de ratificare, dar la referendumul din 2 iunie 1992 Tratatul este respins. Franța aprobă Tratatul fără prea multă hotărâre, iar Camera Comunelor din Marea Britanie amână procesul de ratificare cu 13 luni. Chiar și în Germania au existat unele dificultăți, deoarece mai multe cercuri de interese credeau că UEM va submina stabilitatea monetară și considerau că Tratatul încalcă unele prevederi constituționale. Cu toate acestea, Curtea Constituțională și-a dat avizul asupra Tratatului de la Maastricht în octombrie 1993.

Pe fondul unor asemenea dificultăți, în urma Consiliului Ministerial din 31 iulie - 1 august 1993, s-a luat decizia lărgirii marjelor de variație la +/- 15%, ratele centrale rămânând neschimbate. Lărgirea marjelor de variație presupunea că regulile de bază ale SME deveneau irelevante, operarea în cadrul acestor marje indicând faptul că SME se îndepărta de obiectivele sale, și se îndrepta spre un sistem de cursuri flotante.

În urma acestor evenimente se puneă serios problema dacă țările care nu au putut susține un sistem al cursurilor de schimb fixe

vor fi capabile să participe la o uniune monetară. Cu toate că fundamentele SME s-au menținut, lipsa de consens în fața unor evenimente ca cele din 1992-1993 puneă sub semnul întrebării șansele de realizare a unei Uniuni Economice și Monetare.

Dacă analizăm astăzi perioada de criză din anii 1992-1993, observăm că decizia de lărgire a marjelor de variație de la 1 august 1993 a avut un rol decisiv pentru salvarea SME.

În perioada următoare, monedele care au fost în centrul crizei (francul francez, coroana daneză și francul belgian) au oscilat în cadrul marjei extinse dar într-un interval relativ scurt. Variațiile cursurilor s-au redus odată cu scăderea ratelor dobânzii în toate țările membre SME. Această evoluție pozitivă a fost sprijinită de conjunctura economică favorabilă (reluarea creșterii economice), de recâștigarea încrederii în mecanismele SME și nu în ultimul rând de politica dusă de Bundesbank. Practic din 1994 marjele de fluctuație au revenit în limitele stabilite înainte de criza SME.

În ianuarie 1995, Suedia, Finlanda și Austria aderă la UE, dar singura țară care decide să participe și la SME este Austria. În același an, SME cunoaște o perioadă tensionată, slăbirea francului francez și a altor monede europene, ducând la o serie de evoluții nefavorabile, accentuate de deprecierea dolarului american. Mai mult în condițiile unor previziuni pesimiste referitoare la creșterea economică, situația se agravează accentuându-se neîncrederea în șansele de realizare a UEM (prevăzută în Tratatul de la Maastricht).

La 6 martie 1995 are loc o nouă redefinire a parităților, ultima de data aceasta, prin devalorizarea cu 7% a pesetei spaniole și cu 3,5% a escudo-ului portughez, după aceste evenimente oscilațiile fiind moderate.

La 14 octombrie 1996 intră și Finlanda în SME, iar la 5 noiembrie Italia revine în SME pentru a satisface unul din criteriile de convergență prevăzute în Tratatul de la Maastricht, în vederea accesului la etapa finală a UEM.

De asemenea, Grecia, care nu a participat la SME niciodată, intră în sistem în martie 1998, tot din dorința de a respecta perioada de 2 ani premergătoare accesului la etapa finală Uniunea Economică și Monetară.

Caseta 2.1	Evoluția SME
13.03.1979	Lansarea SME
24.09.1979	Revalorizarea DEM cu 2% Devalorizarea DKK cu 3%
30.11.1979	Devalorizarea DKK cu 5%
23.03.1981	Devalorizarea ITL cu 6%
05.10.1981	Revalorizarea DEM cu 5,5% Revalorizarea NLG cu 5,5% Devalorizarea FRF cu 3% Devalorizarea ITL cu 3%
22.02.1982	Revalorizarea BEF, LUF, DKK, DEM, FRF, IEP, și NLG cu 2% Devalorizarea Lirei italiene cu 6%
07.04.1986	Revalorizarea DEM și NLG cu 3% Revalorizarea BEF, LUF și DKK cu 6% Devalorizarea FRF cu 3%
04.08.1986	Devalorizarea IEP cu 8%
12.01.1987	Revalorizarea DEM și NLG cu 3% Revalorizarea BEF și LUF cu 2%
19.06.1989	Spania intră în SME (ESP în Mecanismul Cursului de Schimb)
21.09.1989	Modificarea coșului ECU – ESP și PTE intră în coșul ECU

08.01.1990	Devalorizare tehnică a ITL cu 4%. Limitele de fluctuație se îngustează de la +/- 6% la +/- 2,25%
08.10.1990	Regatul Unit intră în SME, marje de fluctuație +/-6%
06.04.1992	Portugalia intră în SME – PTE în Mecanismul Ratei de Schimb (MRS – ERM)
14.09.1992	ITL se devalorizează cu 3,5%
17.09.1992	Lira sterlină iese din SME Lira italiană iese din SME ESP se devalorizează cu 5%
23.11.1992	ESP și PTE se devalorizează cu 6%
01.02.1993	IEP se devalorizează cu 10%
14.05.1993	ESP se devalorizează cu 8% PTE se devalorizează cu 6,5%
02.08.1993	Lărgirea marjelor de fluctuație la +/- 15%
09.01.1995	Austria intră în SME (ATS în MRS)
06.03.1995	ESP se devalorizează cu 7% PTE se devalorizează cu 3,5%
12.10.1996	Finlanda intră în SME (FIM în MRS)
24.11.1996	ITL revine în SME
03.1998 ⁹	Grecia intră în SME (GRD în MRS)

Surse: ABN AMRO, EMU and the Euro – 1997, Economics Department, IMF Occasional Paper nr.66/1989, Miron (2001), European Commission (1998)

⁹ European Commission (1998)

2.2 Realizarea Pieței Unice – condiție necesară creării Uniunii Economice și Monetare

Drumul Europei către uniunea monetară trece așa cum propune și teoria zonelor monetare optime, prin piața unică. Practic teoria zonelor monetare optime, propune unele proprietăți pe care trebuie să le îndeplinească o uniune monetară pentru a funcționa cu beneficii: integrare comercială (strâns legată bineînțeles de liberalizarea circulației bunurilor), libera circulație a capitalurilor și integrare financiară, și libera circulație a forței de muncă, acesta fiind după cum se știe criteriul propus de Mundell, „părinte“ al teoriei. Ideea pe care o întărim aici, este că flexibilitatea asigurată prin crearea pieței unice este cea ce poate înlocui pierderea instrumentelor monetare ca mijloace de ajustare economică în cazul unor șocuri asimetrice.

Chiar dacă teoretic vorbim de patru libertăți de circulație, în practică acestea sunt greu de delimitat, de multe ori existând suprapuneri între libera circulație a bunurilor și serviciilor, între libera circulație a serviciilor și cea a forței de muncă, sau între libera circulație a serviciilor și cea a capitalurilor. Ceea ce este important nu ține de delimitarea oficială sau legală, acestea fiind aspecte tehnice, ci de realitatea că cele patru libertăți se potențează una pe alta.

De exemplu nu se poate asigura o libertate totală de circulație a bunurilor dacă unele servicii legate de comerțul cu bunuri nu sunt liberalizate. De asemenea nu trebuie să ometem că piața forței de muncă la nivel european trebuie să fie completată de o piață flexibilă la nivelul serviciilor prestate de independenți sau liber profesioniști. În fine, pentru integrarea financiară europeană, pe lângă realizarea liberei circulație a

capitalurilor, este nevoie și de liberalizarea circulației serviciilor financiare și de investiții.

Cert este că experiența Uniunii Europene dă un răspuns la întrebarea: ce trebuie urmărit întâi, realizarea pieței unice sau uniunea monetară? Acum știm că uniunea monetară nu poate fi benefică în lipsa unor măsuri de integrare specifice pieței unice. În același timp **o piață unică nu poate funcționa bine decât cu stabilitatea cursurilor de schimb.** Cel mai bun mod de a atinge această stabilitate în final îl reprezintă uniunea monetară. În continuare uniunea monetară determină o mai bună integrare a piețelor ducând practic la definitivarea pieței unice, ceea ce face din Uniunea Economică și Monetară o construcție cu beneficii nete¹⁰.

Putem conchide că, pe baza acestor raționamente, până la discuțiile legate de UEM, liderii europeni au făcut eforturi pentru accelerarea formării pieței unice interne, considerând efectele benefice ale acesteia și necesitatea pregătirii pentru o monedă unică.

În acest sens, în cursul anilor '80, în cadrul CEE s-a pus problema reformei, dar dezbaterile pe această temă au scos la iveală puternice divergențe de interese între țările membre. În cele din urmă, în iulie 1985 a fost adoptată așa numita „Carte Albă“ care prevedea desăvârșirea pieței unice interne a CEE până la finele anului 1992 prin implementarea a nu mai puțin de 282 de măsuri.

Discuțiile cu privire la reforma CEE au continuat materializându-se, de data aceasta prin documentul denumit „**Actul Unic Vest European**“, intrat în vigoare, după ratificare, la 1 iulie 1987. Documentul prevedea printre

¹⁰ Vezi și analiza empirică din Bayoumi & Eichengreen (1993), (1996).

altele realizarea pieței unice, creșterea competențelor CEE în domeniul monetar și financiar și realizarea unei Uniuni Economice și Monetare pe baza SME și a ECU.

Piața unică înseamnă de fapt începutul realizării Uniunii Economice și Monetare. Obiectivul acesteia consta din asigurarea condițiilor pentru ca, la finele anului 1992, să circule liber în cadrul CEE bunurile, serviciile, persoanele și capitalurile. În termeni generali piața unică internă a început să funcționeze efectiv de la 1 ianuarie 1993, cu libera circulație a capitalurilor ca o componentă realizată integral.

În acest context, moneda unică europeană a fost văzută ca un element necesar pentru completarea Pieței Unice Interne. Fără

o monedă unică, fluctuațiile cursurilor de schimb, costurile și ineficiența ce rezultă din comerțul cu valute diferite ar fi putut bariere majore în calea investițiilor și a comerțului intern și extern al UE. Implementarea „**Actului Unic Vest European**” în 1987 a dat o nouă forță credinței că un ansamblu de economii puternic integrate ar avea de câștigat de pe urma unificării monetare.

În concluzie, experiența Uniunii Europene susține argumentul că drumul către o structură integraționistă funcțională este reprezentat de măsuri care să stimuleze atât integrarea piețelor cât și stabilitatea monetară, creându-se astfel un cerc virtuos din care rezultă o Uniune Economică și Monetară de succes.

2.3 Tratatul de la Maastricht – etape și condiții pentru realizarea Uniunii Economice și Monetare

Tratatul de la Maastricht, denumit oficial Tratatul asupra Uniunii Europene reprezintă o revizuire majoră a Tratatului CEE. În ceea ce ne privește ne vom concentra pe cea mai importantă noutate a Tratatului, legată de obiectivul realizării UEM, fără a minimaliza celelalte modificări substanțiale cum ar fi introducerea denumirii de Uniunii Europene (bazată pe cei trei piloni din care Comunitatea Europeană este cel mai important), sau introducerea unor principii ca subsidiaritatea, codecizia, sau cel legat de păstrarea și dezvoltarea aquis-ului comunitar, precum și conceptul de cetățenie europeană.

Așadar, momentul de referință care marchează punctul de plecare pentru atingerea stadiului de Uniune Economică și Monetară (etapă superioară a integrării economice interstatale în Uniunea Europeană) este reprezentat de semnarea Tratatului de la Maastricht.

Cum s-a ajuns aici? În condițiile percepției limitelor și fragilității SME, Consiliul Ministerial i-a cerut lui Jaques Delors să prezideze un comitet care să propună un „traseu” spre o uniune economică și monetară.

Raportul Delors a fost finalizat în aprilie 1989 și a considerat uniunea economică și uniunea monetară ca părți ale unui întreg ce va fi realizat în trei etape cu măsuri simultane pentru cele două componente.

În cadrul primei etape se prevedea întărirea convergenței politicilor economice și înlăturarea controalelor schimburilor pentru asigurarea liberei circulații a capitalurilor în Comunitatea Europeană.

A doua etapă presupune începutul creării Sistemului European al Băncilor Centrale și definitivarea convergenței politicilor economice și monetare.

A treia etapă implică înlocuirea băncilor centrale naționale cu SEBC, stabilirea irevocabilă a parităților și introducerea monedei unice.

Tratatul de la Maastricht semnat pe 7 februarie 1992, conturează o strategie de realizare a UEM axată pe două aspecte. În primul rând stabilește **etapele** pe care trebuie să le urmeze statele membre pentru a participa la Uniunea Economică și Monetară, iar în al doilea rând precizează **condițiile (criteriile)** pe care trebuie să le îndeplinească participanții. Continuând linia lansată de Raportul Delors, Tratatul prevede tot **trei etape** de realizare a uniunii monetare dar spre deosebire de acesta, fixează un calendar riguros pentru realizarea UEM, și stabilește două date de referință pentru introducerea monedei unice: 1 ianuarie 1997 cel mai devreme și 1 ianuarie 1999 cel mai târziu.

Astfel strategia de la Maastricht este bazată pe **gradualism** și **condiționalitate (prin convergență)**, și trebuie analizată atent, mai ales în contextul în care va fi aplicată și celorlalți membri ai UE care nu participă la zona euro, precum și României, ca țară în curs de aderare.

Există însă și strategii alternative pentru realizarea unei uniuni economice și monetare? Răspunsul îl poate da recenta experiență germană. Una din caracteristicile unificării monetare germane este relevată de rapiditatea cu care a avut loc (fără etapizare) și de lipsa condițiilor de convergență. Practic decizia de unificare monetară a fost luată cam în aceeași perioadă în care liderii Comunității Europene au conștientizat că au nevoie de o monedă unică, dar unificarea monetară germană a avut loc după șase luni, iar cea europeană după zece ani. Ceea ce ne arată unificarea germană este că uniunea monetară se poate realiza rapid și fără condiții de participare.

În opinia noastră acest model este valabil însă numai atunci când uniunea politică însoțește uniunea monetară. Această condiție nu a fost întrunită în cazul UE, modelul german nefiind astfel un exemplu de urmat.

Etapele realizării UEM

Prima etapă a început la jumătatea anului 1990 prin liberalizarea fluxurilor de capital între membrii Comunității Europene și s-a încheiat în octombrie 1993 prin definitivarea Pieței Interne Unice (Practic această etapă s-a încheiat la 1 ianuarie 1993, conform prevederilor Actului Unic, adică înainte ca Tratatul să intre în vigoare)

A doua etapă a început în noiembrie 1993 (odată cu intrarea în vigoare a Tratatului) și s-a încheiat în decembrie 1998. În cadrul acestei etape a fost înființat Institutul Monetar European având ca principal rol coordonarea eforturilor de respectare a criteriilor de convergență precum și realizarea pregătirilor de creare a Băncii Centrale Europene.

În cadrul etapei a II a au fost întărite procedurile pentru coordonarea politicilor economice, statele membre încercând să combată „deficitele excesive“ pentru a îndeplini criteriile de convergență.

Totuși în această etapă nu este foarte clar ce măsuri trebuie luate, în opinia mea singura certitudine a acestei etape fiind crearea IME. Tot în etapa a doua (1 iunie 1998) a început să funcționeze BCE pentru a pregăti practic momentul lansării etapei finale a UEM, introducerea monedei unice.

Așadar în cadrul etapei a treia s-a urmărit fixarea irevocabilă a parităților dintre moneda unică și monedele țărilor participante, și introducerea efectivă a monedei unice. Această etapă presupunea inițial două termene de realizare: dacă majoritatea țărilor membre

satisfăceau criteriile de convergență în 1996, trecerea la această etapă s-ar fi făcut începând cu 1997, iar în caz contrar etapa a treia urma să înceapă la 1 ianuarie 1999. (Art. 121 (4): „Dacă până la sfârșitul lui 1997 nu a fost fixată data de început a celei de-a treia etape, aceasta începe la 1 ianuarie 1999“).

Aceasta este și faza finală a UEM, la care pot participa doar țările ce îndeplinesc criteriile de convergență (pentru primul termen 31 decembrie 1996 era necesară îndeplinirea acestor criterii de majoritatea statelor membre UE).

Condiții de participare sau criteriile de convergență (de la Maastricht)

Condițiile de participare la etapa finală a UEM sunt stipulate în articolul 121 (ex 109j) și detaliate în Protocolul privind criteriile de convergență. O importanță aparte o prezintă articolul 104 (ex 104c) cu privire la deficitele excesive, precum și *Protocolul privind procedura în cazul deficitelor excesive*.

Tratatul prevede că numai țările care dovedesc atingerea unei convergențe durabile pot participa la etapa finală a Uniunii Economice și Monetare, și definește convergența prin următoarele criterii:

1. **Stabilitatea prețurilor:** inflația din statele membre să nu depășească cu mai mult de 1,5 puncte procentuale de ratelor inflației din trei țări cu inflația cea mai mică. Metodologia în acest caz se bazează pe rata medie anuală a inflației ca indicator de calcul;
2. **Convergența ratelor dobânzii:** caracterul **durabil** al convergenței atinse de Statul Membru este

demonstrat prin faptul că rata dobânzii pe termen lung nu depășește cu mai mult de două puncte procentuale media ratelor dobânzii ale aceluiași trei țări de la criteriul anterior. Indicatorul utilizat pentru fiecare țară este rata dobânzii la titlurile pe zece ani, conform tranzacțiilor de pe o piață lichidă și funcțională;

3. **Stabilitatea ratei de schimb:** respectarea marjelor normale de fluctuație prevăzute prin mecanismul de schimb al SME pentru o perioadă de cel puțin doi ani înaintea examinării, fără devalorizarea monedei în raport cu cea a altui stat membru;
4. **Poziție fiscală sănătoasă:** poziția fiscală sănătoasă rezultă dintr-o situație bugetară care nu este caracterizată de un deficit public excesiv în sensul articolului 104 (ex 104c). Practic statul în cauză nu trebuie să facă obiectul unei decizii a Consiliului cu privire la existența deficitului excesiv; în protocol sunt prezentate limitele: deficitul bugetar să nu depășească 3% din PIB-ul fiecărei țări, iar datoria publică a țării respective să nu fie mai mare de 60% din PIB-ul acesteia;¹¹

Pe lângă aceste criterii statele care doresc să participe la UEM trebuie să mai îndeplinească și cerința legislativă, în sensul că legislația națională să fie compatibilă cu articolele 108 (ex 107 - independența BCE și a băncilor centrale naționale) și 109¹² (ex 108) din Tratat.

¹¹ Existența acestor două valori de referință ramifică poziția fiscală în două criterii, ceea ce face ca unii autori să evidențieze existența a cinci criterii de convergență.

¹² „Cel târziu la data instituirii SEBC fiecare stat membru asigură compatibilitatea legislației naționale, inclusiv a statutului băncii centrale, cu prezentul Tratat și cu statutul SEBC“.

În plus rapoartele de convergență vor analiza și alți indicatori cum ar fi: gradul de integrare al piețelor financiare, evoluțiile balanței de plăți sau evoluția costurilor salariale.

În continuare vom încerca să clarificăm anumite aspecte legate de aceste criterii și anume: **problema deficitelor publice excesive, durabilitatea convergenței și procedura de stabilire a țărilor care respectă criteriile.**

Începem cu criteriile fiscale, care arată că statele trebuie să evite **deficitul public excesiv**. Practic Comisia supraveghează respectarea celor două criterii astfel:

- dacă raportul între deficitul public planificat sau cel efectiv și Produsul Intern Brut depășește valoarea de referință, mai puțin în cazul în care:
 1. raportul a fost diminuat în mod substanțial și constant și atinge un nivel apropiat de valoarea de referință;
 2. depășirea valorii de referință poate fi considerată excepțională și temporară, iar raportul rămâne apropiat de valoarea de referință;
- dacă raportul dintre datoria publică și PIB depășește valoarea de referință, mai puțin atunci când scade suficient cât se poate considera că se apropie într-un ritm satisfăcător de valoarea de referință.

Astfel în cazul în care un stat membru nu respectă unul din aceste criterii, Comisia elaborează un raport și transmite Consiliului un aviz, iar acesta decide cu majoritate calificată dacă există sau nu deficit excesiv. Dacă există decizie de deficit excesiv,

Consiliul poate adresa recomandări statului în cauză iar dacă acesta nu se conformează, poate hotărî să aplice una din următoarele măsuri: să pretindă un depozit fără dobândă, să impună amenzi, să oblige statul în cauză ca înainte de a emite titluri să publice informații suplimentare stabilite de Consiliu, sau să solicite Băncii Europene de Investiții să-și modifice politica de finanțare pentru statul în cauză;

În cadrul procedurii de evaluare a gradului de convergență, un loc important, pe care trebuie să îl evidențiem, îl are **durabilitatea convergenței**. Așa cum arată și prevederile Tratatului, rapoartele Comisiei și BCE trebuie să analizeze și dinamica indicatorilor, chiar dacă valorile de referință sunt cele observate cu un an înaintea examenului. În acest sens sunt urmărite valori ale indicatorilor de referință pe o perioadă de 4-5 ani (în special în ce privește dobânzile și rata inflației).

De aceea este clar că o țară care demonstrează discontinuitate în atingerea convergenței nominale, ar putea fi ținută în afara uniunii monetare. Și în acest caz contează poziția Comisiei Europene și decizia Consiliului după cum vom vedea în cele ce urmează.

Dacă am lămurit care sunt criteriile, ce procedură se folosește pentru a stabili care sunt țările care le îndeplinesc?

Procedura de decizie presupune în primul rând o evaluare realizată de Comisia Europeană și BCE¹³. Acestea adresează un raport Consiliului cu privire la progresele făcute de statele membre în respectarea obligațiilor necesare participării la UEM, iar pe baza acestui raport Consiliul ECOFIN hotărăște cu majoritate calificată, pentru fiecare stat membru, dacă îndeplinește

¹³ Până la înființarea BCE rapoartele au fost realizate de IME.

criteriile necesare adoptării monedei unice, și transmite concluziile sale Consiliului reunit la nivel de șefi de stat și de guvern. După consultarea și avizul Parlamentului European, Consiliul reunit la nivel de șefi de stat sau de guvern, confirmă care sunt statele membre ce îndeplinesc condițiile necesare pentru adoptarea monedei unice¹⁴.

Fiind conștienți de importanța economică și politică a celei de-a treia etape a UEM, liderii UE au anexat Tratatului un „Protocol cu privire la trecerea la cea de-a treia fază a Uniunii Economice și Monetare“. Deoarece conținutul acestuia este edificator „în ceea ce privește voința Înalțelor Părți Contractante“ de a trece la moneda unică, îl vom reda integral:

Înaltele Părți Contractante,

„Afirmă că semnarea noilor dispoziții ale Tratatului referitoare la Uniunea Economică și Monetară conferă trecerii Comunității la cea de-a treia fază a UEM un caracter ireversibil.

În consecință, toate statele membre, chiar dacă nu îndeplinesc condițiile necesare

adoptării monedei unice, trebuie să respecte voința Comunității de a trece cât mai repede la cea de-a treia fază; de asemenea, nici un stat membru nu trebuie să împiedice intrarea în cea de-a treia fază .

*Dacă la sfârșitul anului 1997 nu a fost fixată data începerii celei de-a treia faze, statele membre respective, instituțiile comunitare și alte organisme implicate trebuie să efectueze cu diligență toate pregătirile în cursul anului 1998, pentru a permite Comunității să treacă în mod **irevocabil** la cea de-a treia fază, la 1 ianuarie 1999 și pentru a permite BCE și SEBC să înceapă să-și exercite toate funcțiile de la această dată. Prezentul protocol este anexat Tratatului instituind Comunitatea Europeană“.*

Tratatul de la Maastricht a intrat în vigoare, după ratificarea sa, la 1 noiembrie 1993. Marea Britanie a semnat Tratatul în 1992 dar a negociat dreptul de a opta pentru participarea la UEM, putând să rămână în continuare membră a UE. De asemenea, Danemarca a obținut dreptul de a participa la UEM numai după rezultatul pozitiv al unui referendum¹⁵.

¹⁴ Pentru etapa a treia a UEM Consiliul reunit la nivel de șefi de stat sau de guvern a mai trebuit să decidă, cu respectarea procedurii prezentate următoarele:

- Dacă o majoritate a statelor îndeplinește condițiile prevăzute pentru adoptarea monedei unice
- Dacă este oportun pentru Comunitate să intre în etapa a treia
- Care este data de început a celei de-a treia etape

¹⁵ Această opțiune a fost obținută în condițiile în care primul referendum consacrat ratificării Tratatului de la Maastricht a fost respins de electorat.

3 Lansarea stadiului de Uniune Economică și Monetară

3.1 Repere privind componentele celei de-a treia etape a UEM

A treia etapă a Uniunii Economice și Monetare este reprezentată de lansarea monedei unice, ceea ce înseamnă de fapt atingerea stadiului de Uniune Economică și Monetară. Deoarece inițial, euro a circulat doar ca monedă scripturală, avem de-a face cu o perioadă de tranziție, care a durat de la 4 ianuarie 1999 până la 31 decembrie 2001.

Aceasta a fost în același timp o perioadă de probă pentru euro în ce privește credibilitatea, unii economiști apreciind că există riscuri de colaps atât timp cât euro nu este o monedă efectivă, pe care operatorii să o poată folosi în operațiuni cu numerar. Pe lângă dificultățile unui proces de unificare pentru care nu există precedent, o provocare pentru BCE a fost să realizeze cât mai bine introducerea numerarului euro. Vom urmări în continuare momentele de referință ale acestei perioade de tranziție.

Pe baza scenariului de la Madrid, la 25 martie 1998, Comisia Europeană a propus ca la ultima etapă de realizare a UEM să participe 11 state. Reamintim că din cele 15 state membre ale UE, Marea Britanie, Suedia și Danemarca nu au dorit să participe la UEM iar Grecia nu a îndeplinit la acel moment condițiile, fiind acceptată însă de la 1 ianuarie 2001.

Pe baza propunerii Comisiei, Consiliul a decis în luna mai ca cele 11 state să participe la faza finală a UEM. Tot în luna mai a fost soluționată disputa privind numele viitorului președinte al BCE, dispută care a opus Franța celorlalte țări ale UE. În cele din urmă, liderii UE au ajuns la o soluție de compromis, funcția fiind încredințată olandezului Willem Duisenberg (64 de ani), președintele IME. S-a stabilit însă ca la jumătatea mandatului de 8 ani acesta să demisioneze pentru a lăsa locul lui Jean Claude Trichet, la momentul respectiv guvernatorul Băncii Centrale a Franței.

Miniștrii de finanțe ai țărilor UE au adoptat, de asemenea, „Declarația de stabilitate bugetară“, care reafirmă necesitatea menținerii rigorii bugetare după lansarea euro. Propusă de Germania, declarația cere „eforturi speciale“ din partea statelor deficitare la criteriul datoriei publice și prevede că până la sfârșitul anului 1998 fiecare țară participantă la euro trebuie să-și precizeze programul de stabilitate și convergență.

În ceea ce privește valoarea euro, miniștrii de finanțe, întruniți la 2 mai la Bruxelles, au stabilit doar ratele de schimb bilaterale între monedele din zona euro care vor fi aplicate de la 1 ianuarie 1999.

Caseta 3.1 Scenariul privind introducerea monedei unice (Scenariul de la Madrid)

Etapa a treia a UEM a fost atinsă pe baza strategiei de la Maastricht completată de hotărârile luate cu ocazia reuniunii la nivel înalt de la Madrid, din 15-18 decembrie 1995. În primul rând a fost schimbată denumirea monedei unice – aceasta va fi *euro*, fără conotații cu specific național. Miniștrii de finanțe au stabilit că vor fi puse în circulație bancnote, începând cu 5 euro și terminând cu 500 și monede între 0,01 și 2 euro. Scenariul tehnic al tranziției, adoptat la Madrid, prevedea următoarele etape:

Etapa A: Lansarea Uniunii Economice și Monetare

La începutul anului 1998, șefii de state sau guverne ai celor 15 țări membre, întruniți în cadrul Consiliului European, vor selecționa țările participante la moneda unică, în baza respectării celor cinci criterii de convergență stabilite prin Tratatul de la Maastricht. Imediat după desemnarea acestor state, va lua ființă Banca Centrală Europeană. Vor fi stabilite condițiile împrumutării politicii monedei unice și a ratelor de schimb, iar producerea bancnotelor și monedelor euro poate începe.

În cursul acestei perioade se fac pregătiri în țările participante, în special în administrație, bănci și instituții financiare. Economia în ansamblu va continua să funcționeze ca și înainte, cu alte cuvinte pe baza monedelor naționale.

Etapa B: Demararea efectivă a UEM

La 1 ianuarie 1999 cursurile de schimb ale monedelor țărilor participante sunt fixate irevocabil de către Consiliul European. Moneda comunitară încetează a mai fi definită pe baza unui coș de monede naționale și devine o monedă de sine stătătoare, comună, funcționând în paralel cu monedele naționale, în baza parităților irevocabile. Moneda unică circulă la început, sub formă scripturală, plățile cash, în intervalul 1999-2002, continuând să se facă în monede naționale. În schimb, datoria publică a țărilor participante, precum și noile emisiuni de obligațiuni guvernamentale (titluri de stat, bonuri de trezorerie etc.) sunt exprimate în euro.

În cadrul acestei etape devine operațional Sistemul European al Băncilor Centrale (SEBC), care este format din Banca Centrală Europeană și Băncile Centrale Naționale participante. El este responsabil de conceperea și implementarea politicii unice monetare și a ratelor de schimb ale euro.

Etapa C: Trecerea definitivă la euro

Nu mai târziu de 1 ianuarie 2002 noile bancnote și monede euro vor fi puse în circulație. Pe o perioadă scurtă de timp (nu mai mult de 6 luni) acestea vor circula în paralel cu monedele naționale. De la 1 iulie 2002, euro va fi singurul mijloc de plată legal, monedele naționale fiind retrase din circulație.

Conform calendarului, Euro a circulat sub formă de monedă de cont până la 1 ianuarie 2002, firmele și persoanele fizice trecând la utilizarea acesteia pe baza regulii „nici o obligație, nici o interdicție“. De la această dată au fost puse în circulație pentru prima dată bancnotele și monedele euro care au coexistat cel mult 2 luni cu monedele naționale. În ultima zi a acestei perioade (28 februarie 2002)¹⁶ monedele naționale încetat să mai fie acceptate ca mijloace legale de plată.

Ratele de schimb irevocabile ale euro au fost adoptate de Consiliul UE pe baza propunerilor înaintate de Comisie și după consultarea BCE, la 31 decembrie 1998; ele s-au aplicat odată cu înlocuirea de către euro a monedelor naționale la 1 ianuarie 1999¹⁷. După cum am mai spus, miniștrii statelor membre euro, guvernatorii băncilor centrale naționale ale acestor state, Comisia Europeană și Institutul Monetar European au emis două comunicate referitoare la stabilirea și

adoptarea ratelor de schimb irevocabile ale euro la 3 mai, respectiv 26 septembrie 1998.

La 31 decembrie 1998, cursul de schimb final oficial al ECU a fost calculat și adoptat de Consiliul UE ca fiind cursul de schimb irevocabil al euro în prima zi a Stadiului Trei al UEM, adică la 1 ianuarie 1999. Începând cu această dată, euro a înlocuit ECU în proporție de 1/1, cursurile față de monedele celor 11 state fiind stabilite în funcție de valoarea ECU în dolari americani și cotațiile dolarului față de cele 11 monede la 31 decembrie 1998.

După stabilirea cursurilor oficiale și irevocabile, euro a devenit unica monedă a celor 11 state, monedele naționale fiind considerate subdiviziuni ale acesteia.

În anexă sunt prezentate ratele oficiale ale euro față de cele 11 monede, la care se adaugă dragma grecească, Grecia aderând la UEM de la 1 ianuarie 2001, după eforturi susținute pentru respectarea criteriilor de convergență.

¹⁶ Data stabilită la Madrid era „cel mai târziu 1 iulie 2002“. Durata perioadei duale a fost însă scurtată de la 6 luni la 2 luni.

¹⁷ Practic prima zi de existență a euro pe piețele financiare a fost 4 ianuarie 1999.

Caseta 3.2 Calendarul introducerii monedei unice

1 ianuarie 1999

- Euro devine moneda oficială a celor 11 state membre (Germania, Franța, Belgia, Italia, Luxemburg, Olanda, Irlanda, Spania, Austria, Portugalia și Finlanda)
- Monedele naționale devin subunități nezecimale ale Euro; ratele de conversie dintre acestea și euro sunt fixate irevocabil.
- Euro rămâne, însă, monedă scripturală (nu există încă monede și bancnote).
- Se aplică politica monetară comună în „zona euro“.
- Intră în vigoare prevederile legislative referitoare la moneda unică.
- Datoria guvernamentală este emisă în euro, piețele financiare începând să utilizeze euro (piețele valutare, piețele de acțiuni și obligațiuni).

01.01.1999 – 31.12.2001

- Perioada de tranziție; trecerea la euro în întreaga economie a UEM.

19.06.2000

- Prin decizia Consiliului (427/2000) se hotărăște adoptarea monedei unice de către Grecia. Reglementarea Consiliului nr.1478/2000 stabilește rata de conversie între euro și dragma greacă la 340,750 drahme pentru 1 euro.

1 ianuarie 2001

- Grecia adoptă moneda unică (Decizia Consiliului din 19.06.2000).

Cursul anului 2001

- Campanie de informare privind elementele de siguranță ale bancnotelor euro.

Sfârșitul lui 2001

- Băncile și marii detailiști pot fi „aprovizionați“ cu bancnote și monede euro.

1 ianuarie 2002

- Intră în circulație bancnotele și monedele euro.
- Bancnotele și monedele naționale încep să fie retrase: este perioada de circulație duală a însemnelor monetare.
- Toate tranzacțiile scripturale trebuie nominalizate în euro.

28 februarie 2002

- Bancnotele și monedele naționale sunt retrase complet din circulație adică are loc sfârșitul perioadei de circulație duală. După această dată, monedele și bancnotele au putut fi schimbate o scurtă perioadă la băncile comerciale (în funcție de planurile naționale) după care schimbul se poate face numai la băncile centrale (termenele limită fiind stabilite de la țară la țară).

3.2 Aspecte tehnice ale lansării euro

Am arătat că din punct de vedere tehnic, euro „s-a născut“ la 31 decembrie 1998, când liderii UE au stabilit ratele irevocabile de conversie față de monedele țărilor participante la UEM.

Conform prevederilor Consiliului European de la Madrid, euro a înlocuit ECU la o rată de 1:1, valoarea sa fiind stabilită în funcție de compoziția coșului ECU și de ratele de schimb din data de 31 decembrie 1998. Cursurile de conversie trebuiau să fie egale deci cu cursurile de pe piață la 31 decembrie 1998.

Aceste premize ar fi putut conduce la mișcări speculative ale cursurilor de schimb înainte de data limită, pentru că, din moment ce autoritățile anunțaseră că ratele de schimb de pe piață din ultima zi a anului 1998 urmau să devină în ziua următoare cursurile de conversie (fixate pentru totdeauna), orice modificare de ultim moment s-ar fi confirmat pe 1 ianuarie.

Dacă, de exemplu, dacă un operator important ar fi speculat pentru a crește valoarea mărcii germane față de francul francez, acest curs de schimb, mai ridicat, ar fi fost fixat irevocabil a doua zi.

Pentru ca etapa a treia să nu demareze cu cursuri de schimb incorecte, conform cărora unele monede ar fi fost supraevaluate, iar altele subevaluate în permanență, un astfel de eveniment trebuia evitat. Pentru a realiza acest deziderat a fost adoptată soluția anunțării parităților bilaterale de conversie înainte de momentul cheie, în ideea că, dacă anunțurile sunt credibile, piața va „duce“ cursurile de schimb spre ratele preanunțate¹⁸ în mai 1998.

Această soluție a funcționat și reprezintă un element important al succesului etapei a treia. Drept cursuri de conversie au fost alese ratele centrale din cadrul SME. Credibilitatea a fost asigurată de alte două anunțuri, prin care băncile centrale ale țărilor candidate s-au angajat să coopereze îndeaproape în stabilirea politicilor monetare și să intervină pe piață oricât de mult ar fi fost nevoie pentru a se asigura că ratele de schimb sunt „împinse“ spre ratele de conversie pre-anunțate.

Intervențiile necesare au fost, de fapt, minime, pentru că participanții la piață au fost convinși că ratele anunțate vor fi într-adevăr cele de conversie. Astfel, speculația a devenit stabilizatoare, iar pe măsura ce cursurile de pe piață se apropiau de valorile anunțate, variabilitatea lor s-a redus.

Lipsa de complicații a întregului proces este cu atât mai admirabilă cu cât, în aceeași perioadă (a doua jumătate a anului 1998), unele zone ale lumii (Asia de Sud-est, Rusia) se confruntau cu crize financiare majore.

În concluzie, chiar dacă unii analiști s-au arătat îngrijorați de posibilitatea apariției unor diferențe între ratele preanunțate și ratele pieței, și de asemenea, datorită complexității operațiunilor și a problemelor tehnice legate de tranzacționarea monedelor, euroscepticii au considerat că perioada rămasă între momentul fixării ratelor și momentul deschiderii piețelor (4 ianuarie 1999) este prea scurtă pentru asigurarea unei lansări fără dificultăți a euro, lansarea noii monede a reprezentat un succes remarcabil, tranzacțiile realizându-se cu ușurință.

¹⁸ Trebuie spus că autoritățile nu au putut anunța dinainte cursurile de conversie ale monedelor naționale direct în euro, pentru ca acesta era legat de ECU, care cuprindea și alte monede UE decât cele participante la UEM.

3.3 Introducerea bancnotelor și monedelor euro

După cum se știe, de la 1 martie 2002 euro a devenit singura monedă legală în cele 12 țări membre UEM, până la 28 februarie realizându-se tranziția fizică de la monedele naționale (denumite monede „IN“) la euro. Introducerea bancnotelor și monedelor denominate în euro a fost efectuată cu succes, atât în ce privește atitudinea populației zonei, cât și din punct de vedere logistic, cu toate că existau multe temeri legate de acest proces. Chiar dacă s-au înregistrat unele incidente izolate acestea au fost depășite, în mare parte datorită atitudinii favorabile a cetățenilor din zona euro, care au primit cu entuziasm noua monedă. Conform unui „eurobarometru“ realizat de Comisia Europeană în luna martie 2002, peste 80% din cetățenii din zona euro considerau că înlocuirea numerarului a avut succes, 70% dintre ei declarându-se fericiți că euro este moneda lor.

Spre sfârșitul lunii ianuarie, la mai puțin de o lună de la lansarea bancnotelor și monedelor, preschimbarea numerarului **era aproape completă** în rândul consumatorilor, populația adoptând rapid noile însemne monetare. La două săptămâni de la lansare fuseseră puse în circulație bancnote și monede în valoare de peste 150 miliarde euro, la 26 februarie fiind atins nivelul de 242 miliarde euro, în contextul în care valoarea monedelor naționale aflate în circulație a scăzut continuu, de la 270 miliarde euro la 1 ianuarie la numai 42 miliarde euro la 26 februarie.

În spatele succesului se află bineînțeles pregătirea minuțioasă a acestei operațiuni complexe și fără precedent. Care sunt deci factorii care au asigurat buna desfășurare a procesului de înlocuire a numerarului?

În primul rând trebuie spus că au fost luate măsuri de retragere timpurie a bancnotelor și monedelor naționale. Ca

exemplu se poate menționa campania de informare care a avut ca scop încurajarea populației de a depune la bănci surplusul de bancnote și monede „vechi“, până la sfârșitul anului 2001. În acest context numărul bancnotelor în circulație a scăzut cu o treime în cursul anului amintit.

În al doilea rând pre-distribuirea numerarului a avut o contribuție importantă pentru asigurarea unei tranziții fără probleme, în ultimele patru luni ale anului 2001 fiind aprovizionate cu bancnote și monede băncile comerciale și alte entități. În total au fost distribuite de către băncile centrale din zona euro, până la 31 decembrie 2001, 6 milioane de bancnote și 38 milioane de monede. Pentru a avea o imagine reală a acestei operațiuni, putem remarca faptul că 80% din bancnote și aproape toate monedele au fost distribuite în această perioadă.

În al treilea rând necesitatea de a folosi automatele bancare pentru distribuirea numerarului, a impus adaptarea rapidă a acestora la noile condiții. Pe ansamblu au fost modificate mai mult de 200.000 de ATM-uri, operațiune realizată până la 4 ianuarie 2002.

În fine un alt factor care a contribuit la derularea fără dificultăți a procesului de înlocuire a numerarului, îl reprezintă angajamentul băncilor comerciale de a aproviziona economia cu cantități mari de cupiuri cu valoare mică (până la 20 de euro), din primele zile ale anului 2002. În același sens s-a înscris și măsura ca, în țările în care ajutorul social se acordă preponderent în numerar, aceasta să se facă în bancnote cu valoare mică. În consecință, la începutul anului bancnotele cu valoare mică reprezentau 80% din numărul bancnotelor euro în circulație și 40% din valoarea lor, proporțiile respective fiind în mod clar mai mari decât cele normale.

Important de semnalat este numărul redus al incidentelor de contrafacere și calitatea foarte slabă a acestora (motiv pentru care au fost imediat depistate), ceea ce demonstrează gradul înalt de securizare a bancnotelor. De altfel, preocuparea Băncii Centrale Europene pentru securitatea noilor însemne monetare nu s-a limitat la includerea în designul acestora a multiple elemente de siguranță, ci a vizat și crearea unei baze de date care să stocheze informațiile referitoare la incidentele de contrafacere, precum și a unui centru de analiză a falsurilor.

În perioada de circulație paralelă, în numerar, a celor două tipuri de monedă (euro și monedele -IN), s-au remarcat creșterea numerarului, rezultat al influxurilor mari de monedă nouă, și necesitatea comercianților cu amănuntul de a avea în permanență un stoc din ambele tipuri de monede. Pe măsură ce monedele IN au fost retrase, intensitatea procesului s-a atenuat și numerarul în circulație a revenit pe un trend normal. După două luni de la lansare, în toate cele 12 țări participante la Uniunea Monetară, 95 la sută din volumul plăților *cash* se derula în euro, procente mai mari înregistrându-se în Irlanda, Luxemburg și Finlanda.

Introducerea numerarului euro a generat unele temeri legate de posibilitatea producerii unui puseu inflaționist ca urmare a rotunjirilor aplicate la conversia prețurilor din monedele naționale în euro. Argumentele cel mai des invocate vizau includerea în prețuri a cheltuielilor logistice și înclinația unor comercianți de a obține profituri conjuncturale prin invocarea principiului de marketing referitor la prețul psihologic.

Riscul inflaționist a fost însă limitat de anumiți factori sau măsuri, prezentate mai jos:

- creșterea transparenței prețurilor în zona euro, prin simplificarea comparabilității prețurilor între diferitele țări membre, cu efect direct asupra climatului concurențial;
- afișarea permanentă a prețurilor în euro și în fosta monedă națională pe parcursul perioadei de circulație duală;
- verificarea și monitorizarea unui număr important de prețuri (în Germania, de exemplu, au fost supuse unui astfel de proces 18000 de prețuri);
- existența unor acorduri de înghețare temporară a unor categorii de prețuri (de pildă în Franța, în primul trimestru 2002).

Specialiștii apreciază că ratele mai ridicate ale inflației înregistrate în lunile ianuarie și februarie (2,7 și respectiv 2,5% comparativ cu 2% în decembrie 2001) au fost determinate, în principal, de majorarea impozitelor în Germania, a tarifelor publice în Italia și a prețurilor la fructe și legume în unele țări ale zonei euro ca urmare a condițiilor meteorologice nefavorabile. De altfel, Willem Duisenberg, președintele Băncii Centrale Europene, aprecia că inflația zonei euro va reveni după această perioadă la valori de 1,5-1,6 la sută. În ceea ce privește introducerea noii monede, estimările publicate de Eurostat atribuite acestui proces maximum 0,16 puncte procentuale din creșterea de 0,5 la sută consemnată în luna ianuarie 2002.

3.4 Caracteristici ale etapizării pentru noii membrii

Ca și în cazul celor 15, și noile state membre vor trebui să respecte aceleași etape și condiții pentru realizarea Uniunii Economice și Monetare.

Prima etapă a UEM a fost atinsă de noile state membre în momentul în care au aderat la Uniunea Europeană.

În a doua etapă noile state membre implementează **programe de convergență**, și trebuie să își coordoneze politicile economice cu celelalte state pe baza liniilor directoare trasate de Comisie.

Deoarece noile state nu beneficiază de o derogare permanentă¹⁹, acestea aderă în etapa a II a și la MRS 2, etapă intermediară a integrării monetare, care presupune legarea monedei naționale de euro, și angajamentul de a menține evoluția cursului de schimb într-o anumită bandă de fluctuație. Imediat după aderare trebuie respectată rezoluția privind MRS 2, urmând ca băncile centrale ale statelor în cauză să semneze un acord cu BCE, privind participarea la acest mecanism. Totuși, chiar dacă în Tratat se prevede participarea la MRS 2 cu doi ani înainte de aderarea la UEM aceasta este o problemă discutabilă. Decizia Consiliului ca Italia și Finlanda să participe la etapa finală a UEM, fără o participare de doi ani la SME, este o experiență utilă decidenților din statele candidate.

La momentul actual doar 7 dintre noii membri participă la acest mecanism Estonia, Lituania și Slovenia (toate trei de la data de 28 iunie 2004), Cipru, Letonia și Malta (de la 2 mai 2005) și Slovacia (de la 28 noiembrie 2005). Cehia, Polonia și Ungaria care au

economiile cele mai complexe au rămas deocamdată în afara MRS 2.²⁰

Încă de la aderarea la Uniunea Europeană băncile centrale ale noilor membrii sunt membre ale SEBC fără drept de vot în Consiliul de Guvernare. Conform prevederilor Tratatului CE, un stat membru al UE care nu îndeplinește criteriile de aderare pentru adoptarea monedei unice, este tratat ca stat cu derogare potrivit articolului 122 (ex 109k) din Tratatul CE, și este exonerat de prevederile privind funcționarea Eurosistemului. În calitate de stat membru UE, România va fi considerată țară cu derogare de la adoptarea monedei unice, conform Art. 122 din Tratat.

Tot în cadrul celei de-a doua etape, statele membre fac eforturi pentru atingerea convergenței nominale.

În fine participarea la etapa finală a UEM, introducerea euro, **presupune respectarea criteriilor de convergență** și, de la momentul adeziunii, renunțarea la independența politicii monetare, precum și la mecanismul cursului de schimb ca mijloc de ajustare a dezechilibrelor economice. După aderarea la UEM statele vor trebui **să respecte Pactul de Stabilitate și Creștere și vor elabora programe de stabilitate**.

Atât pentru noii membri, cât și pentru România, odată cu derularea procesului de aderare la Uniunea Europeană și cu apropierea de momentul 1 ianuarie 2007, vor fi necesare analize riguroase de țară referitoare la participarea la UEM care să răspundă la câteva întrebări. Cum trebuie pregătită aderarea la UEM? Ce condiții trebuie îndeplinite atunci, pentru ca țările din Est să participe fără riscuri,

¹⁹ Sau opțiunea de menținere în afara UEM (clauză de „opt-out”).

²⁰ http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/world/euro_world_6_en.htm

sau cel puțin cu riscuri minime la Uniunea Monetară?

Trebuie reținut de la bun început, că adoptarea unilaterală a euro (denumită euroizare-, „euroisation“) de către state membre sau candidate, este considerată incompatibilă cu cadrul de realizare a UEM

și ca atare neacceptată de UE. Toate statele candidate trebuie să urmeze procedura de integrare bazată pe cele trei etape prevăzute în Tratat.

Pentru România etapele aderării la UEM sunt sintetizate în caseta 3.3.

Caseta 3.3 Etapele integrării României în Uniunea Economică și Monetară

1. 1 ianuarie 2007 aderarea la Uniunea Europeană

Până la această dată au avut loc:

- Pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană, (criteriile de la Copenhaga) inclusiv liberalizarea circulației capitalurilor;
- 03 martie 2003 - trecerea la referința euro;
- Sfârșitul anului 2004 - legea care modifică statutul BNR;
- August 2005 - trecerea la strategia de politică monetară bazată pe țintirea inflației

2. După aderarea la UE participarea la MRS 2, eforturi pentru respectarea criteriile de la Maastricht (programe de convergență)

3. Începând cu 2010, dar cel mai probabil 2012-2014 adoptarea euro (cu stabilirea tuturor detaliilor tehnice, inclusiv fixarea perioadei de circulație duală)

În încheierea acestui capitol trebuie să evidențiem un eveniment important și anume că prima extindere spre est a va avea loc de la 1 ianuarie 2007 prin aderarea Sloveniei.

Realizând progrese în domeniul convergenței nominale, Slovenia a solicitat realizarea rapoartelor de convergență. În mai 2006, Comisia Europeană și BCE au făcut publice rapoartele de convergență prin care recomandau aderarea Sloveniei la zona euro pe baza respectării criteriilor de la Maastricht. Pe 16 mai Comisia a transmis un comunicat prin care arăta că Slovenia a realizat un nivel ridicat al convergenței durabile cu celelalte state membre, și că îndeplinește condițiile necesare pentru adoptarea euro. Pe baza raportului de

convergență, Comisia a propus Consiliului ca Slovenia să adopte euro de la 1 ianuarie 2007

După consultarea Parlamentului și discuțiile purtate în cadrul întrunirii Consiliului European, la 11 iulie 2006, ECOFIN a adoptat decizia de participare a Sloveniei la etapa finală a UEM începând cu 1 ianuarie, și a stabilit rata irevocabilă dintre euro și tolarul Sloven la nivelul de 239,64 tolați pentru un euro.

Și Lituania a solicitat evaluarea privind respectarea criteriilor de convergență, în cazul acestuia Comisia și BCE considerând că Lituania nu este încă pregătită pentru euro.

4. Convergența nominală - mai importantă decât convergența reală

A fost preferată această denumire a capitolului deoarece Tratatul de la Maastricht a acordat *o mai mare importanță convergenței nominale decât celei reale*.

În literatura economică s-au instalat doi termeni uzuali pentru a desemna convergența economiilor UE (*convergența reală și convergența nominală*). Convergența nominală se referă la faptul că țările care aspiră la UEM trebuie să îndeplinească cele patru criterii de convergență stabilite prin Tratatul de la Maastricht.

În ce privește *convergența reală*, termenul este folosit cu mai multe înțelesuri,

uneori înțelegându-se modul de îndeplinire a proprietăților ZMO, care din punctul nostru de vedere ar trebui încadrate la *convergența structurală*.

Apreciem că prin *convergența reală* se poate înțelege convergența variabilelor reale, adică PIB/locuitor, salarii și prețuri. Cea mai importantă este bineînțeles convergența Produsului Intern Brut pe locuitor, deziderat care presupune o creștere mai rapidă a acestui indicator în țările mai puțin dezvoltate. Vom analiza în continuare aceste două tipuri de convergență.

4.1 Justificarea criteriilor de la Maastricht

Introducerea acestor criterii de convergență a iscat discuții ample în lumea academică, axate pe necesitatea unor asemenea condiții, precum și pe legătura dintre astfel de criterii de convergență macroeconomică și criteriile sau proprietățile zonelor monetare optime. În continuare vom încerca să găsim răspunsuri la următoarele întrebări: Care sunt motivele introducerii acestor criterii? Ce legătură au cu teoria zonelor monetare optime?

Să urmărim în continuare motivele introducerii acestor criterii, pe baza unei structurării pe două componente majore: criterii monetare (stabilitatea prețurilor, convergența ratelor dobânzii pe termen lung și stabilitatea cursului de schimb) și criterii fiscale (lipsa deciziei de deficit excesiv prin analiza ponderii datoriei publice și a deficitului bugetar în Produsul Intern Brut).

Criteriile monetare

Stabilitatea prețurilor. Criteriul privind stabilitatea prețurilor este elementul central al condițiilor de participare la UEM. Cu toate că îl regăsim și în literatura teoriei zonelor monetare optime, importanța acordată este redusă²¹.

Motivația principală a introducerii acestui criteriu este legată de dorința ca uniunea monetară să se concentreze pe stabilitatea prețurilor ca obiectiv economic principal, iar țările aspirante să aibă preferințe asemănătoare pentru acest obiectiv. Ce s-ar întâmpla practic atunci când țări cu rate diferite ale inflației ar dori să realizeze o uniune monetară? Putem presupune că atunci când prerogativele politicii monetare sunt cedate unei autorități comune în care reprezentanții

²¹ Teoria ZMO acordă importanță majoră următoarelor criterii: flexibilitatea salariilor, mobilitatea forței de muncă și a capitalului, integrarea piețelor financiare, deschiderea economică, diversificarea economiei și consumului. Totuși Ishiyama susține că similaritatea ratelor inflației este printre cele mai importante criterii.

fiecărei țări decid, ar putea fi urmărită ca țintă inflația medie. Acest lucru ar însemna practic o pierdere pentru țara cu inflație redusă care trebuie să accepte, după unificarea monetară o rată a inflației mai ridicată. Bineînțeles că aceasta se adaugă la costurile și riscurile care planează asupra uniunii monetare.

În cazul Uniunii Economice și Monetare Europene țara cu inflație mică a fost Germania, adică principala putere economică europeană, **țara cu cea mai mare stabilitate a prețurilor** și țara care a livrat moneda centrală a Sistemului Monetar European. În acest context, putem înțelege că Germania a dorit să condiționeze intrarea în uniunea monetară de existența preferințelor pentru inflație redusă. Oricum, țările care doresc să renunțe la moneda proprie în favoarea unei monede comune trebuie să înțeleagă că nu pot intra în uniunea monetară cu o inflație ridicată deoarece riscurile pierderilor de competitivitate sunt mari.

Convergența ratelor dobânzii pe termen lung este un criteriu care ar putea fi analizat prin două abordări: pe baza ratei anticipate a inflației și pe baza ratei dobânzii pe termen lung determinată de piață.

Rata dobânzii include, conform formulei lui Fischer, rata reală a dobânzii și rata inflației. Atunci când ne referim la dobânzi pe termen lung investitorii sunt interesați de rata anticipată a inflației. Dacă ignorăm prima de risc și considerăm că investitorii din două țări acceptă aceeași rată reală a dobânzii atunci diferența dintre dobânzi va fi dată de rata anticipată a inflației. Putem afirma cu convingere, că atât timp cât rata anticipată a inflației este inclusă în rata dobânzii, de fapt convergența dobânzilor pe termen lung înseamnă convergența ratelor anticipate ale inflației.

Revenim astfel la problema de la criteriul anterior și anume: țările care doresc să

intre în uniunea monetară trebuie să dovedească politici monetare credibile care să minimalizeze expectațiile inflaționiste.

Cât privește a doua abordare, adică analiza ratei nominale a dobânzii și diferențe ce ar putea avea alte cauze decât inflația anticipată, apare problema distorsionării piețelor financiare, dacă anterior creării UEM ratele dobânzii nu sunt apropiate. Deoarece unificarea monetară elimină riscul valutar, orice diferență de dobândă va duce la arbitraj între titluri denominate în diverse monede, la mișcarea ratelor dobânzii, și în final la pierderi financiare pentru unii și câștiguri pentru alții. De aceea pentru a elimina aceste posibile distorsiuni este necesară realizarea convergenței dobânzilor anterior unificării monetare.

Cu toate acestea putem afirma că forțele pieței pot determina realizarea rapidă a convergenței dobânzilor, înainte de realizarea UEM, eveniment constat și în cazul țărilor despre care se știa că vor trece la euro.

Stabilitatea ratei de schimb, ca și criteriu de convergență pentru participarea la uniunea monetară are semnificații legate de implicațiile devalorizării monedei.

În primul rând demonstrează capacitatea statului în cauză de a gestiona economia fără a apela la devalorizarea monedei ca instrument de ajustare.

În al doilea rând, prin introducerea acestei condiții este redusă posibilitatea ca o țară să intre în UEM cu moneda depreciată, adică cu avantaje din punct de vedere al competitivității. Cu toate acestea, trebuie precizat că nimic nu împiedică statele să efectueze o ultimă ajustare înainte de a intra în MRS.

În al treilea rând imposibilitatea devalorizării forțează statul în cauză să

controleze inflația pentru a-și menține competitivitatea. Astfel constatăm o legătură puternică a acestui criteriu cu cel al stabilității prețurilor.

Nu trebuie să uităm însă că marjele de fluctuație s-au modificat față de momentul semnării Tratatului de la Maastricht de la +/- 2,25% la +/-15%, ceea ce oferă posibilitatea unor ajustări semnificative. Ceea ce uneori se ignoră însă în unele cercuri și dezbateri din România, este că Rapoartele de convergență ale Comisiei și BCE²² analizează stabilitatea ratei de schimb în marja îngustă, chiar dacă marja oficială este de +/-15%²³.

Criteriile fiscale

Dacă am arătat că principala motivație a introducerii criteriilor anterioare ține de teama de inflație, și criteriile bugetare sunt legate într-un fel tot de acest aspect. Practic datorie publică ridicată poate însemna tendințe de producere a inflației surpriză, pentru reducerea costului datoriei, iar deficit bugetar ridicat presupune atât presiuni asupra datoriei publice cât și posibile presiuni inflaționiste datorate cererii agregate.

Totuși, acceptând că sunt clare rațiunile criteriilor bugetare este mai greu să explicăm cifrele de 60% sau 3%, opinia economiștilor fiind că aceste rate au fost alese arbitrar.

Care din cele două criterii este mai important, datoria publică sau deficitul bugetar? Să plecăm întâi de la nivelul datoriei publice. Dacă acesta a fost stabilit la 60%, estimând o creștere nominală a PIB de 5%, matematic este necesar un deficit de 3% pentru a stabili nivelul datoriei.

Relația care demonstrează acest lucru este redată în continuare. Pentru acesta pornim

²² Se pot analiza rapoartele 1998, 2000, 2002 și 2004.

²³ Experiența SME după criza din 1992 arată că monedele participante au reușit să revină de facto în marja inițială, chiar dacă marja oficială a fost destul de permisivă.

de la prima egalitate care constă în faptul că datoria din anul curent (D) este egală cu datoria din anul precedent (D_{t-1}) la care se adaugă deficitul suplimentar (d) din anul curent:

$$D = D_{t-1} + d \quad (\text{ecuația 4.1})$$

Pentru că ne interesează valorile relativ la PIB, împărțim ecuația la PIB din anul curent (Y) și ținem cont de faptul că PIB din anul curent este egal cu PIB din anul precedent ajustat cu creșterea economică (y'):

$$\frac{D}{Y} = \frac{D_{t-1}}{Y} + \frac{d}{Y} \quad \text{și} \quad Y = Y_{t-1} * (1 + y')$$

Combinând cele două egalități obținem:

$$\frac{D}{Y} = \frac{D_{t-1}}{Y_{t-1} * (1 + y')} + \frac{d}{Y}$$

$$\text{sau } D' = \frac{D'_{t-1}}{(1 + y')} + d' \quad (\text{ecuația 4.2})$$

unde D' și d' reprezintă raportul dintre datorie respectiv deficit și PIB, pentru anul în cauză. Ecuația (2.2) poate fi rescrisă astfel, după ce înmulțim cu $1 + y'$

$$D' + D'y' - D'_{t-1} = d'(1 + y')$$

În cazul în care se dorește stabilizarea datoriei la același nivel, D' este egal D'_{t-1} (cu toate că în valoare absolută datoriile sunt diferite, când le raportăm la PIB acestea pot fi egale).

Rezultatul este redat prin ecuația (4.3).

$$\frac{D'y'}{(1 + y')} = d' \quad \text{sau} \quad D'y' * \frac{1}{(1 + y')} = d' \quad (\text{ecuația 4.3})$$

În literatura de specialitate relația utilizată este $D' y' = d'$ (ecuația 4.3') termenul $\frac{1}{(1+y')}$, considerându-se neglijabil.

Astfel în cazul convergenței bugetare stabilită prin criteriile de la Maastricht, pentru o datorie publică stabilizată la 60% din PIB și o creștere economică nominală de 5% pe an, nivelul deficitului bugetar este

$$d' = \frac{0,6 * 0,05}{1,05} = 0,02857 \text{ (sau } 2,86\%)$$

conform ecuației 4.3, sau

$$d' = 0,6 * 0,05 = 0,03 \text{ (sau } 3\%)$$

conform ecuației 2.3'.

Credem că relația corectă e redată de ecuația 4.3, datoria stabilizându-se la 60% cu o creștere economică de 5%, și un nivel al deficitului bugetar de 2,86%. Chiar dacă diferența de calcul nu este mare, ea reprezentând în cazul deficitului bugetar aproximativ 0,14 puncte procentuale, în anumite cazuri ea ar putea să creeze probleme.

Dacă am apreciat că aceste calcule pleacă de la nivelul dorit al datoriei publice, are însă cifra de 60% vreo semnificație? La sfârșitul anilor '80, inclusiv în momentul semnării Tratatului de la Maastricht, aceasta era media raportului dintre datoria publică și PIB în Comunitatea Europeană. În schimb în ce privește deficitul bugetar de 3% din PIB,

media țărilor membre era superioară acestei valori. Poate fi doar o întâmplare că Germania avea în anii 80 acest nivel al deficitului? Nu este ușor de răspuns.

În aceste condiții oricine ar putea să-și pună întrebarea: dacă deficitele bugetare au fost mai mari, nu cumva este prea strictă cerința de 3%? O variantă a criteriilor ar fi putut fi foarte bine un nivel al datoriei de 75% care ar fi fost stabilizat cu un deficit bugetar de 3,75%, sau alte combinații.

Oricum trebuie să menționăm și faptul că stabilizarea datoriei la 60% este realizată pentru a rată de creștere de 5%, iar dacă aceasta este mai mică deficitul necesar stabilizării va fi și el mai mic²⁴.

În concluzie, Uniunea Europeană a creat aceste criterii pentru a se asigura că țările care intră în UEM sunt responsabile din punct de vedere fiscal și că sunt suficient de convergente pentru a garanta o politică monetară comună. Mai mult, includerea unei țări cu inflație ridicată, cu rate de schimb ale monedei sale oscilante, cu rate foarte mari ale dobânzilor sau cu un deficit bugetar mare ar fi putut alerta piețele financiare că euro este un proiect riscant și instabil.

Cu toate că aceste criterii au fost ținta a numeroase critici, mulți lideri ai Uniunii Europene consideră că ele reprezintă un preț corect pentru admiterea în uniunea monetară²⁵.

²⁴ De exemplu în cazul unei creșteri a PIB nominal de 4% deficitul necesar stabilizării este de 2,4% din PIB (calculat pe baza relației 4.3') sau 2,3% din PIB calculat pe baza ecuației 2.3.

²⁵ Această afirmație este susținută de realitatea că până în prezent 13 țări au putut îndeplini aceste criterii. De asemenea Suedia, Danemarca și Marea Britanie le îndeplinesc, ceea ce demonstrează că nu sunt chiar așa dure cum păreau la începutul anilor 90.

Comparația criteriilor de la Maastricht cu proprietățile ZMO

De multe ori s-a apreciat că în Tratatul de la Maastricht nu este menționată nici o prevedere inspirată din teoria zonelor monetare optime. Cu toate acestea facem două precizări.

În primul rând am observat că de cele mai multe ori se compară doar criteriile de convergență cu proprietățile zonelor monetare optime. Din aceste punct de vedere nu este corect să eliminăm condițiile din primele două etape ale UEM, care sunt legate de mobilitatea capitalurilor și coordonarea politicilor economice. Este clar că procesul de unificare monetară din Europa nu se bazează numai pe criteriile de la Maastricht, deci nu trebuie să le comparăm numai pe acestea cu proprietățile ZMO. Criteriile de convergență nominală reprezintă o componentă, e adevărat principală, care a asigurat pregătirea pentru stadiul de Uniune Economică și Monetară. Se știe însă că prima etapă a UEM a constat în liberalizarea circulației capitalurilor, și în general în îndeplinirea condițiilor de piață unică, inclusiv reglementări pentru libera circulație a forței de muncă²⁶.

În al doilea rând, criteriile de convergență sunt inspirate într-un fel tot din teoria ZMO, criteriul de stabilitate a prețurilor, adică rate similare ale inflației, fiind în centru, cu celelalte gravitând în jurul lui. În ceea ce privește criteriul menținerii ratei de schimb în marja de fluctuație fără devalorizare, din perspectiva teoriei ZMO aceasta ne spune că în condițiile în care cursurile dintre monedele potențialilor parteneri nu au cunoscut tensiuni, înseamnă că economiile lor sunt compatibile pentru a realiza uniunea monetară, adică sunt

întrunite anumite condiții de simetrie și flexibilitate.

Criteriile fiscale de la Maastricht pot fi interpretate ca fiind legate de criteriul privind integrarea și disciplina fiscală. Prevederile din SGP care se referă la bugete echilibrate în scopul posibilității utilizării stabilizatorilor fiscali în perioade de recesiune, reprezintă într-un fel o preocupare pentru eventuale mecanisme de ajustare utilizate în cazul descentralizării fiscale, cu toate că în realitate SGP lasă puține posibilități de utilizare a bugetelor naționale pentru a susține flexibilitatea piețelor. Reforma SGP, va permite unele ajustări prin instrumentele politicii fiscale.

Însă calitatea criteriilor de la Maastricht este dată de **claritatea și posibilitatea de comensurare** a lor, atribute care au contat foarte mult, și au ușurat sarcina decidenților. Ne putem închipui ce s-ar fi întâmplat în cazul în care printre criteriile de la Maastricht ar fi apărut mobilitatea forței de muncă, similaritatea ciclurilor economice, flexibilitatea salariilor sau diversificarea producției.

Dacă încheiem cu una din primele proprietăți ZMO, flexibilitatea pieței forței de muncă, trebuie să recunoaștem că într-adevăr rămân multe probleme de rezolvat. Chiar dacă există în unele recomandări ale Comisiei, măsurile care pot face piețele forței de muncă mai flexibile nu figurează în Tratatul de la Maastricht. În timp ce convergența nominală are ca scop pregătirea pentru moneda unică, fiind apreciată ca un minim necesar, în ceea ce privește flexibilitatea pieței muncii nu s-a făcut mai nimic.

²⁶ Practic decidenții UE au încercat îndeplinirea acestor criterii dar nu au condiționat participarea de anumite nivele limită, datorită dificultăților de măsurare.

4.2 Convergența în practică

Dacă până acum am urmărit posibile explicații legate de alegerea criteriilor de la Maastricht, în cele ce urmează vom analiza modul în care aceste criterii au fost îndeplinite de statele membre, și mai ales modul în care au fost interpretate în practică de Comisia Europeană și IME (respectiv BCE)²⁷.

Trebuie să evidențiem înainte de orice, că în momentul semnării Tratatului de la

Maastricht, doar Franța și Luxemburg îndeplineau criteriile de convergență. În 1995 și 1996 doar Luxemburg se încadrează în prevederile convergenței nominale, situația pentru celelalte state putând fi observată în tabelele 4.1 și 4.2. Practic, primul termen posibil pentru lansarea etapei a treia a UEM nu a putut fi respectat din lipsa acelei „jumătăți plus unu“ din statele care respectă criteriile.

Tabel 4.1 Îndeplinirea criteriilor de convergență în 1995

Criteriu/ Țara	Inflație	Deficit public (% din PIB)	Datorie publică (% din PIB)	Rata dobânzii pe termen lung	Participare la SME	Pregătită pt. UEM
Valoarea de referință	3,1	3	60	9,7		
Germania	1,8	3,5	85,1	6,9	DA	NU
Austria	2,2	6,2	69,4	6,5	ar	NU
Belgia	1,5	4,4	133,5	7,4	DA	NU
Danemarca	2,1	1,8	72,0	8,3	DA	NU
Spania	4,7	6,2	65,7	11,3	dr	NU
Finlanda	1,0	5,6	59,5	7,9	ar	NU
Franța	1,7	5,0	52,4	13,3	DA	NU
Grecia	9,3	9,2	111,5	8,3	NU	NU
Irlanda	2,5	2,4	86,3	11,8	DA	NU
Italia	5,4	7,2	124,7	6,1	rr	NU
Luxemburg	1,9	-0,3	7,4	6,9	DA	DA
Olanda	1,9	3,3	79,1	14,9	DA	NU
Portugalia	4,1	5,1	70,7	8,2	dr	NU
Marea Britanie	3,4	5,7	54,0	10,2	SUSP.	NU
Suedia	2,9	8,1	79,9		NU	NU

Sursa: Brociner (1999), preluat din OCDE, *Perspective economice*, nr.59, iunie 1996

ar - aderare recentă; dr - devalorizare recentă, rr - revenire recentă

²⁷ Pot fi consultate Rapoartele de convergență ale Comisiei (1998, 2000, 2002, 2004, 2006) raportul IME (1998) și rapoartele BCE (2000, 2002, 2004, 2006).

Tabel 4.2 Situația țărilor CE față de criteriile de convergență în 1996

Criteriu/Țara	Inflație	Deficit public (% din PIB)	Datorie publică (% din PIB)	Rata dobânzii	Participare la SME	Pregătită pt. UEM
Valoarea de referință	2,6	3	60	8,8		
Germania	1,2	3,4	60,7	6,2	DA	NU
Austria	1,8	4,5	71,5	6,3	DA	NU
Belgia	1,8	3,2	127,4	6,5	DA	NU
Danemarca	1,9	1,6	70,0	7,2	DA	NU
Spania	3,6	4,4	67,8	8,7	DA	NU
Finlanda	1,5	2,6	59,5	7,1	DA	DA
Franța	2,1	4,1	56,5	6,3	DA	NU
Grecia	7,9	7,6	108,4	14,8	DA	NU
Irlanda	1,7	0,9	67,0	7,3	DA	NU
Italia	4,0	6,8	124,3	9,4	DA	NU
Luxemburg	1,2	-0,5	6,0	6,3	DA	DA
Olanda	1,5	2,3	77,2	6,2	DA	NU
Portugalia	2,9	4,0	69,4	8,6	DA	NU
Marea Britanie	2,5	4,3	55,5	7,9	NU	NU
Suedia	0,8	2,5	78,0	8,0	NU	NU

Sursa: ABN – AMRO Economic Department, EMU and the EURO, 1997

Dar să analizăm modul în care instituțiile comunitare au interpretat criteriile, pentru a clarifica procedura de stabilire a țărilor care pot participa la etapa finală a UEM. Analiza pleacă de la ideea că aceste criterii nu sunt rigide. Ceea ce am dorit să demonstrăm este că ele pot fi interpretate atât flexibil, pentru a facilita accesul unor state, cât și strict, eventual pentru a bloca accesul statelor ce nu sunt suficient pregătite.

Pe de o parte, criteriile sunt nuanțate pentru a lua în considerare faptul că anumite țări sunt „pe calea cea bună“, Tratatul lăsând loc interpretărilor. Criteriile pot fi deci interpretate în sens flexibil pentru a permite unor țări nepregătite suficient să participe la UEM, pe considerente politice. Pe de altă parte nu trebuie să omitem și posibilitatea interpretării stricte cu scopul de a bloca accesul unor țări. Chiar dacă experiența de până acum a arătat o interpretare flexibilă, extinderea spre

est a UE aduce în discuție și perspectiva unei interpretări mai stricte a criteriilor.

Să le luăm pe rând și să vedem cât de rigidă (strictă) sau cât de flexibilă este interpretarea acestor criterii.

În primul rând criteriul stabilității prețurilor și cel al convergenței dobânzilor pe termen lung nu lasă posibilități de interpretare relaxată. Aici am putea discuta doar de unele dificultăți de calcul. De exemplu în cazul indicelui prețurilor existau și mai există încă diferențe în modul de calcul, în special legat de compoziția coșului de produse și servicii. În sens contrar aceste criterii pot fi interpretate mai strict deoarece Tratatul conține termenul „durabil“ pentru convergență în general și referitor la criteriul dobânzilor în special.

În al doilea rând, anumite neclarități de interpretare există în ceea ce privește criteriul

stabilității ratei de schimb. Dacă referitor la obligația de a nu devaloriza moneda lucrurile sunt mai clare, nu același lucru îl putem spune și despre marja de fluctuație sau de durata participării la MRS. În acest sens, cu toate că marja oficială de fluctuație stabilită după criza din 1992 a fost de +/- 15% rapoartele de convergență arată că monedele țărilor care au participat la SME în 1997 au menținut fluctuația în marja de +/- 2,25%, ceea ce ne spune că s-a urmărit *ex-post* un grad ridicat de stabilitate a ratei de schimb²⁸. Cât privește durata participării, experiența a arătat că țări ale căror monede au participat la MRS mai puțin de doi ani de la data examinării, au fost catalogate ca țări care îndeplinesc acest criteriu²⁹.

În al treilea rând putem aprecia că o anumită flexibilitate o au criteriile fiscale, cu toate că sunt considerate cele mai dure. Chiar dacă valorile de referință sunt clar enunțate, procedura de stabilire a existenței deficitelor excesive³⁰ lasă un anumit spațiu de manevră Consiliului care decide din acest punct de vedere. După cum am văzut există anumite circumstanțe în care depășirea valorilor de referință, nu duce automat la decizia privind existența unui deficit excesiv.

Oricum, pe baza recomandărilor Comisiei³¹ și cu avizul Parlamentului, la începutul lunii mai (1-2 mai) a anului 1998, Consiliul reunit la nivel de șefi de stat sau de guvern, a nominalizat cele 11 țări care pot participa la ultima etapă a UEM (Germania, Franța, Italia, Olanda, Belgia, Luxemburg, Irlanda, Spania, Portugalia, Austria, Finlanda). Țările care nu s-au încadrat în prevederile condițiilor de la Maastricht au fost Grecia și Suedia, cea din urmă nedorind să participe. Grecia a fost evaluată din nou în 2000³², de această dată îndeplinind condițiile.

Decizia s-a bazat așadar pe rapoartele de convergență. În martie 1998, au fost analizate cele cinci criterii (sau patru dacă unificăm criteriile fiscale), calculele Comisiei arătând un nivel de referință pentru rata inflației de 2,7% și un nivel de referință pentru rata dobânzii pe termen lung de 7,8%³³. Rata dobânzii a fost calculată pentru obligațiunile pe zece ani, ca medie a ratelor din ultimele douăsprezece luni. În ce privește poziția fiscală, Comisia a recomandat abrogarea unor hotărâri anterioare le Consiliului privind existența deficitelor excesive³⁴.

Deși aceste țări au dobândit un grad de convergență suficient pentru a putea adopta o monedă comună, unele rapoarte au identificat o serie de puncte de divergență care, dacă nu ar fi fost soluționate, ar fi putut pune în pericol succesul UEM. Spre deosebire de raportul Comisiei, raportul IME dat publicității în aceeași zi ridică semne de întrebare în ceea ce privește capacitatea anumitor state de a susține gradul de convergență convenit. Raportul atrage atenția în mod distinct asupra cotelor înalte ale datoriei publice din Italia și Belgia, care au reprezentat în 1997, 121,6%, respectiv 122,2% din PIB.

Atât raportul IME cât și cel al Bundesbank arată că unele țări au reușit o diminuare spectaculoasă a deficitelor bugetare pe 1997 datorită unor măsuri temporare. Cu toate acestea, dovedind că uneori voința politică este mai puternică decât realitățile economice, s-a hotărât ca toate cele 11 țări recomandate de Comisie să participe la „zona euro“.

Concluzia este că voința politică de a finaliza construcția europeană permite interpretarea mai puțin strictă a criteriilor, care nu ar fi putut fi îndeplinite înainte de data limită de realizare a UEM.

²⁸ Aceasta este o problemă cauzată de faptul că în momentul semnării Tratatului marja de fluctuație era îngustă, iar Comisia și BCE tind să utilizeze această marjă neoficială.

²⁹ Criteriul spune că monedele trebuie să participe la MRS cu cel puțin doi ani înainte de data examenului. Italia și Finlanda au intrat în SME în noiembrie respectiv octombrie 1996, iar evaluarea a avut loc în martie 1998.

³⁰ Procedura este regăsită în articolul 104 al Tratatului.

³¹ Tabelul 4.3 reprezintă datele pe care s-a bazat Comisia în recomandările sale.

³² Suedia a îndeplinit toate criteriile cu excepția participării la MRS, ceea ce arată că țările se pot folosi de acest criteriu pentru a nu participa la UEM dacă nu doresc.

³³ Țările care au fost folosite pentru stabilirea valorilor de referință au fost Franța (inflație 1,2%), Irlanda (1,2%) și Austria (1,1%).

³⁴ Se regăsesc în tabelul 4.3.

Tabel 4.3 Îndeplinirea criteriilor de convergență în 1997

Criteriu/Tara	Inflație ⁴	Situația finanțelor publice						Rata de schimb	Rata dobânzii pe termen lung
		Existența unui deficit ¹	Deficit (% din PIB) ³	Datorii (% din PIB)			Participare la mecanismul de schimb		
	1997			1997	Variația raportului față de anul precedent			Mar. 98	Ian. 98
					1997	1996	1995		
Valoare de referință	2,7		3	60					7,8
Belgia	1,4	DA ²	2,1	122,2	-4,7	-4,3	-2,2	DA	5,7
Danemarca	1,9	NU	-0,7	65,1	-5,5	-2,7	-4,9	DA	6,2
Germania	1,4	DA ²	2,7	61,3	0,8	2,4	7,8	DA	5,6
Grecia	5,2	DA	4	108,7	-2,9	1,5	0,7	DA	9,8
Spania	1,8	DA ²	2,6	68,8	-1,3	4,6	2,9	DA	6,3
Franța	1,2	DA ²	3,0	58,0	2,4	2,9	4,2	DA	5,5
Irlanda	1,2	NU	-0,9	66,3	16,4	-9,6	-6,8	DA	6,2
Italia	1,8	DA ²	2,7	121,6	-2,4	0,2	-0,7	DA ⁵	6,7
Luxemburg	1,4	NU	-1,7	6,7	0,1	0,7	0,2	DA	5,6
Olanda	1,8	NU	1,4	72,1	-5,0	-1,9	1,2	DA	5,5
Austria	1,1	DA ²	2,5	66,1	-3,4	0,3	3,8	DA	5,6
Portugalia	1,8	DA ²	2,5	62	-3,0	-0,9	2,1	DA	6,2
Finlanda	1,3	NU	0,9	55,8	-1,8	-0,4	-1,5	DA ⁶	5,9
Suedia	1,9	DA ²	0,8	76,6	-0,1	-0,9	-1,4	NU	6,5
Marea Britanie	1,8	DA ²	1,9	53,4	-1,3	0,8	3,5	NU	7,0
UE	1,6		2,4	72,1	-0,9	2,0	3,0		6,1

Sursa: European Commission, (1998)

- 1) Decizii ale Consiliului
- 2) Abrogare recomandată de Comisie
- 3) Un semn negativ indică un excedent
- 4) Măsurată prin HICP (engl.) – Indicele Armonizat al Prețurilor de Consum
- 5) Din noiembrie 1996
- 6) Din octombrie 1996

Experiența Greciei în realizarea convergenței nominale

Începând cu 1 ianuarie 2001, Grecia a devenit al doisprezecelea membru al zonei euro, fiind singura țară din UE care nu a îndeplinit criteriile de convergență la momentul lansării euro. Însă, în condițiile unei creșteri peste media zonei euro (din 1997), Grecia a făcut progrese remarcabile în domeniul convergenței nominale, ceea ce a determinat Consiliul să accepte cererea acesteia de a participa la UEM (în iunie 2000).

Îndeplinirea criteriilor de la Maastricht a fost posibilă datorită *continuității politicii economice orientată spre stabilitate*, aplicată încă de la începutul anilor '90. Această politică a fost consolidată prin revizuirea planului guvernamental de convergență (decembrie 1997), care a permis Greciei să intre în UEM la 1 ianuarie 2001.

Politica fiscală restrictivă, realizată pe baza reducerii cheltuielilor și pe măsuri de creștere a veniturilor bugetare, a fost susținută de efectele economice asupra veniturilor nete ale statului. Astfel, deficitul bugetar anunțat oficial s-a redus considerabil de la 4,6% în 1997 la 1,6% din PIB în 1999. În aceeași perioadă, nivelul datoriei publice s-a redus de la 108,3% la 103,9% din PIB. Chiar acest nivel este însă mult mai mare decât cel stabilit la Maastricht (60% din PIB)³⁵, a contat trendul descrescător, criteriul considerându-se îndeplinit.

Politica monetară relativ strictă a contribuit la reducerea ratei inflației de la 5,4% în 1997 la 2,9% în 2000, cu doar 0,5 puncte procentuale peste media zonei euro. Un important rol în reducerea inflației l-a jucat și politica salarială, care, din 1998, a asigurat evoluția moderată a salariilor atât în sectorul public cât și în cel privat.

De la începutul anilor 1990, Banca Greciei a folosit rata de schimb față de ECU ca o ancoră nominală pentru limitarea inflației. Dar politica „drahmei puternice“ a provocat dificultăți după 1996, când creșterea rapidă a salariilor a dus la aprecierea reală a drahmei și la pierderea competitivității externe. De asemenea, pentru a reduce inflația într-o perioadă scurtă, Guvernul a redus impozitele indirecte în ultimele luni ale anului 1998 și în 1999, având ca rezultat prețuri cu amănuntul mai mici și, bineînțeles, reducerea ratei inflației în 1999 și 2000.

Măsurile de reducere a inflației prin intermediul politicii veniturilor au fost motivate și de necesitatea de a îndeplini criteriul ratei de schimb, respectiv stabilitatea drahmei în cadrul MRS. Din martie 1998, drahma a intrat în acest mecanism, iar de la începutul anului 1999 a participat la noul mecanism denumit MRS 2.

Aderarea Greciei la UEM aduce avantaje importante pentru această țară reprezentând totodată o mare provocare. În ceea ce privește impactul asupra zonei euro, el este redus, în 1999 Grecia reprezentând 1,9% din totalul zonei. Cu toate acestea Grecia este reprezentată în Consiliul Guvernator BCE ca și celelalte state considerate mici din punct de vedere economic.

Analizând statele care au o pondere redusă în PIB-ul zonei observăm că există 7 asemenea state cu o pondere totală de aprox. 14,1%, care dețin 7 din cele 18 locuri din Consiliul Guvernator, ceea ce reprezintă aproape 40% din total.

Experiența Greciei poate reprezenta un model demn de luat în seamă de multe din statele aspirante la euro, și într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat și de România. Trebuie analizate cu echilibru atât aspectele pozitive, cât și cele negative.

³⁵ Dar mai mic decât al Belgiei sau Italiei în 1997.

4.3 O evaluare a convergenței nominale pentru statele din Europa Centrală și de Est

Așa cum am arătat, criteriile de participare la etapa finală a UEM au fost stabilite prin Tratatul de la Maastricht și întărite prin Pactul de Stabilitate și Creștere (SGP)³⁶. În Tratat articolele 104 (ex 104c) și 121 (ex 109j) prezintă criteriile de convergență, care sunt detaliate în Protocoalele anexate. Și Tratatul Constituțional conține aceleași criterii de convergență, urmând linia trasată la Maastricht.

Reamintim însă că aceste criterii nu sunt însă precondiții pentru aderarea la Uniunea Europeană.

Este important să reținem că în contextul în care aceste criterii au fost relativ greu de îndeplinit de unele țări, mai mulți autori au demonstrat că respectarea lor nu asigură convergența economică necesară bunei funcționări a unei uniuni monetare³⁷.

Așadar, noii membri vor trebuie să respecte aceleași criterii care au fost valabile și pentru actualii membri ai zonei euro. Totuși este util să clarificăm anumite aspecte, deoarece există caracteristici aparte în cazul țărilor din Europa Centrală și Est. Primul aspect se referă la utilizarea valorilor de referință privind inflația și rata dobânzii din trei state membre UE, al doilea se referă la incertitudinile criteriului ce presupune participarea la MRS 2, iar al treilea are în vedere sensul de „convergență durabilă“.

În primul caz, în anii ce urmează statele membre UE vor adera la o uniune monetară deja existentă, **nu vor crea o nouă uniune**. Aceasta înseamnă că economiile acestora vor

trebui să fie *convergente cu zona euro*. În acest sens putem aprecia criteriul stabilității prețurilor (și legat de acesta cel al convergenței dobânzilor) ca fiind nepotrivit, deoarece valoarea de referință este stabilită în funcție de evoluția prețurilor în statele membre UE care au înregistrat cea mai mare stabilitate a prețurilor, și nu în funcție de inflația din zona euro. La momentul martie 1998 s-a folosit ca referință inflația din trei țări cu cel mai redus nivel, și era justificată această procedură, dar atunci fiecare țară avea o monedă și o politică monetară proprie.

Nu credem că în prezent acest criteriu ar trebui utilizat pe aceleași coordonate, deoarece există o politică monetară unică, iar utilizarea ratelor inflației din trei țări din zona euro ar însemna utilizarea unor indicatori regionali, ceea ce nu este normal. Mai mult criteriul se referă la trei țări membre UE, ceea ce ar însemna să intre în calcul țări din UE care nu fac parte din zona euro³⁸. În condițiile lărgirii UE referința se poate calcula în funcție de inflația din țări mici și nereprezentative pentru Uniunea Europeană. Se pune întrebarea, în cazul în care unele țări înregistrează deflație acestea vor fi utilizate pentru stabilirea valorii de referință? Într-un fel, cele mai recente rapoarte de convergență (2004 și 2006), dau un răspuns la această problemă, dar nu elimină unele posibilități de interpretare.

Mai corect ar fi ca referința să se bazeze pe rata inflației în zona euro, evitându-se astfel și posibilitatea ca în calculul referinței să intre o țară care înregistrează deflație. Realitatea arată însă că în evaluările din 2000 când a avut

³⁶ Pentru a nu se confunda cu prescurtarea pentru „programe de stabilitate și creștere“ se va folosi acronimul conform denumirii în engleză.

³⁷ Ne referim la autorii care au aplicat teoria zonelor monetare optime la UE.

³⁸ Pare ciudat ca Suedia, sau Marea Britanie de exemplu să adere la zona euro în funcție de rata inflației din Polonia sau Cehia, țări care în 2003 au consemnat cea mai mare stabilitate a prețurilor

loc analiza gradului de convergență nominală atins de Suedia și Grecia, din 2002 când a avut loc evaluarea Suediei, și din 2004 (când au fost evaluate pentru prima oară țări din est) s-a folosit criteriul așa cum este prevăzut în Tratatul de la Maastricht.

Este interesant că în raportul din 2004, valoarea de referință a fost calculată pe baza ratelor inflației din Finlanda, Suedia și Danemarca, în condițiile în care doar Finlanda este membră a UEM, iar ponderea ei în PIB zonei este destul de mică (1,97%).

De aceea, întărim acest argument: o țară care dorește să intre în zona euro, ***trebuie să fie convergentă cu principalele economii din zonă, nu cu Finlanda, sau mai exagerat cu Suedia și Danemarca!***

În al doilea caz, trebuie să nu uităm că s-au modificat condițiile de funcționare ale MRS 2. În momentul semnării Tratatul de la Maastricht marjele de fluctuație erau de +/- 2,25, fiind însă lărgite după criza din 1992. În prezent noul mecanism MRS 2, funcționează pe baza marjelor de +/- 15%, dar în rapoartele asupra convergenței marja analizată este foarte îngustă. Se pare că opțiunea aleasă pentru analiză este cea utilizată până acum în evaluarea convergenței: oficial marjele sunt largi, dar vor fi urmărite fluctuații reduse ale cursurilor nominale, „*apropiate de rata centrală*”³⁹.

În al treilea caz, statele aspirante la euro trebuie să înțeleagă că nu este important numai criteriul din perioada de referință (un an înaintea examenului), ci contează și dinamica acestor criterii, ceea ce presupune urmărirea lor pe o perioadă de 4-5 ani. Tot din acest punct de vedere, știm că se urmărește evoluția dobânzilor pe un termen de 4-5 ani înaintea examenului, în funcție de lichiditatea pieței. Din acest punct de vedere țările din Est nu stau

prea bine, deoarece cu un nivel redus al datoriei publice, care în mare parte este datorie externă, nu se poate forma prea repede o piață a titlurilor de capital suficient de lichidă. Mai mult în unele țări ponderea titlurilor cu maturitate de 10 ani, denumite în monedă națională, este destul de redusă.

Putem spune că percepția corectă a condițiilor de participare la UEM va fi decisivă în ***pregătirea programelor de convergență pentru statele care doresc să adere la zona euro.***

Oricum în îndeplinirea criteriilor de convergență, statele candidate se vor afla în fața unor provocări. De exemplu îndeplinirea criteriului de stabilitate a prețurilor, ar putea la momentul actual să fie în conflict cu modificările structurale asociate convergenței reale.

În cazul criteriilor fiscale, necesitatea de a realiza cheltuieli mai mari va trebui să fie corelată cu posibilitatea obținerii unor venituri mai mici, ca urmare a procesului de tranziție și aderare, fără a compromite progresele deja obținute în consolidarea fiscală.

Fiind în strânsă legătură cu stabilitatea prețurilor, regimul cursului orientat către euro va fi în concordanță cu integrarea economică și financiară cu zona euro, fiind necesară menținerea competitivității externe, și creșteri de productivitate peste media UE. Mai mult experiența a arătat limitele formelor incomplete de integrare monetară, cum ar fi MRS 2. În plus, condițiile actuale ale unei economii mondiale, aflată în proces de globalizare măresc riscurile participării la un astfel de sistem.

În fine convergența dobânzilor pe termen lung duce și ea la o dilemă: diferențe de rate ale dobânzii cu zona euro s-ar putea

³⁹ Problema este explicată pe larg în Rapoartele de convergență ale BCE și ale Comisiei

traduce în atragerea de capital, în contextul aprecierii reale și a dobânzilor real pozitive. Ratele înalte ale dobânzii trebuie menținute însă, pentru a frâna inflația și a încuraja economisirea, dar combinate cu aprecierea reală atrag capitaluri speculative care presupun expunerea la presiuni pe cursul valutar, și la

riscul inversării fluxurilor. Rate reduse ale dobânzii creează însă presiuni inflaționiste⁴⁰.

În tabelul următor sunt prezentate date sintetice privind situația față de criteriile de convergență în cazul țărilor din Europa centrală și de Est.

Tabel 4.4 Situația țărilor din est față de criteriile de la Maastricht în 2005

	Inflația (medie anuală)	Rata dobânzii¹ 10 ani	Deficit public² % din PIB	Datoria publică % din PIB	Curs de schimb³
Val. de referință	2,5	5,3	-3,0	60,0	+/-15%
Cehia	1,6	3,5	-4,0	37,0	-7,3
Estonia	4,1	4,0	0,3	5,3	-0,1
Ungaria	3,5	6,6	-7,4	59,0	-5,7
Letonia	6,9	3,9	-1,5	14,9	-3,9
Lituania	2,7	3,7	-2,0	19,6	-0,2
Polonia	2,2	5,2	-3,2	46,3	-14
Slovacia	2,8	3,5	-4,7	33,4	-2,4
Slovenia	2,5	3,8	-1,7	29,6	-6,5
Bulgaria	5,0	3,8	2,0	32,0	-6,1
Croația	3,3	3,9	-4,2	56,1	7,4
România	9,1	6,5	-0,8	32,1	-16,5

Surse: DB Research, Eurostat, BNR

1 Pentru statele care nu sunt încă membre au fost utilizate rate pentru scadențe mai mici

2 Pe baza datelor din statisticile naționale.

3 Deviere față de media ratei de schimb în ultimii 3 ani. Valori maxime

Datele din tabel arată în primul rând, că statele în cauză au performanțe foarte bune la criteriile care au fost cel mai greu de îndeplinit de către actualii membri ai zonei euro, respectiv cele fiscale. Probleme cu deficitul bugetar au Ungaria, Polonia, Cehia și Slovacia, care de altfel au și fost avertizate de Comisia Europeană, imediat după aderarea la UE.

Cât privește criteriul convergenței ratelor dobânzilor, acesta este corelat cu cel al stabilității prețurilor. Dacă țările în cauză continuă procesul de dezinflație, ambele criterii vor putea fi îndeplinite.

⁴⁰ Această problemă este intitulată dilema Tošovskt, după numele guvernatorului Băncii Naționale a Cehiei

5. Convergența reală și importanța instrumentelor structurale

În cele ce urmează avem în discuție problema convergenței reale, înțelegând prin acesta convergența variabilelor reale, comensurată în primul rând prin utilizarea PIB pe locuitor.

Tot în sensul analizei convergenței reale se vor face câteva aprecieri legate de șomaj, deoarece divergențele de dezvoltare regională pot însemna divergențe în domeniul ocupării. Chiar dacă în unele lucrări se face referire la convergența reală prin analiza activităților sectoriale, apreciem că o analiză a structurii economice a țărilor UE ține în mod evident de conceptul de convergență structurală, așa cum este transmis de teoria zonelor monetare optime.

În continuare, cea mai mare atenție va fi acordată convergenței venitului național pe locuitor măsurat pe baza metodei Parității Puterii de Cumpărare, și mecanismelor prin care se pot estompa diferențele de dezvoltare.

Dar de ce este importantă convergența reală pentru UEM? În contextul atingerii convergenței reale în cadrul UEM, este de așteptat ca țările mai sărace să aibă rate de creștere superioare zonei euro pe ansamblu, până când nivelul productivității și al prețurilor nu vor mai fi substanțial diferite. Datorită piețelor competitive acest proces va continua, până când PIB-ul pe locuitor va fi același în toată zona euro.

Înainte de 1999, exista opinia că o uniune monetară lărgită care să includă Portugalia, Spania, Italia și Grecia, va provoca dificultăți BCE în implementarea unei politici monetare restrictive. Experiența a arătat că țările „mai sărace“ au creșteri mai mari decât țările cele mai puternice, Franța și Germania.

În plus procesul de convergență reală în care sunt implicate țările „mai sărace“ presupune și creșteri mai mari ale prețurilor, deci rate mai mari ale inflației. Astfel aceste țări ar prefera o politică monetară mai dură decât cea actuală a BCE, care vizează interesele zonei euro pe ansamblu.

La momentul actual, chiar o realizare rapidă a convergenței Portugaliei, Spaniei sau Greciei, se pare că nu va pune probleme Eurosistemului în atingerea obiectivului de inflație. Aceste țări sunt totuși relativ apropiate de media UE, iar ponderea lor în indicele armonizat al prețurilor de consum pentru zona euro este și va rămâne redusă⁴¹.

În condițiile extinderii UE lucrurile se complică, deoarece o creștere a populației Uniunii cu aproximativ 170 milioane, va complica atingerea obiectivului de stabilitate a prețurilor BCE. Viteza procesului de convergență este importantă deci pentru toate părțile implicate.

Chiar dacă noii membrii vor înregistra creșteri mai mari decât media UE, nivelul PIB/locuitor va continua să fie substanțial mai mic față de cel al Uniunii la momentul trecerii la euro, când vor avea drept de vot în Consiliul de Guvernare al BCE. Dacă experiența Spaniei, Greciei și Portugaliei se va repeta, creșterea economică se va accelera în aceste țări, ridicând media de creștere a zonei euro.

Aceasta înseamnă că zona euro lărgită va fi mai dinamică și va trebui să susțină rate mai înalte ale dobânzii. Vor fi însă acestea în interesul zonei? Cum se va înclina balanța voturilor într-un Eurosistem care va include, probabil în câțiva ani, 10 membri noi? Cât de importante vor fi evoluțiile inflaționiste din

⁴¹ Ponderea Spaniei și Portugaliei reprezintă 1,8 respectiv 9,1 ceea ce înseamnă că și în cazul unei inflații explozive de 10% în aceste țări, obiectivul zonei poate fi atins dacă în celelalte țări inflația este sub 1%. Oricum această situație ar putea avea efecte negative datorită afectării competitivității acestor economii.

aceste țări pentru inflația pe ansamblul zonei? Acestea sunt câteva provocări la care trebuie să răspundă atât membri actuali ai UEM cât și statele candidate, probleme care arată complexitatea procesului de extindere a zonei euro.

Ce putem spune despre realizarea convergenței reale? Dacă am face o comparație între convergența nominală și convergența reală am observa că în ce o privește pe cea din urmă s-au făcut mai puține progrese. Câteva țări ca Germania, Franța și Luxemburg au un PIB pe locuitor mult superior mediei, în timp ce Grecia și Portugalia rămân mult în urmă, iar în materie de șomaj există mari diferențe nu numai între țări, ci și în interiorul aceleiași țări în special în Germania, Italia și Marea Britanie.

Astfel este clar că Tratatul de la Maastricht nu ține cont, în mod explicit, de criteriile de convergență ale variabilelor reale⁴², importante pentru creșterea nivelului de trai și a locurilor de muncă, dar aduce un „suflu“ nou politicii de coeziune, aceasta fiind implementată și în interesul unificării monetare.

Dacă analizăm convergența reală prin prisma PIB pe locuitor observăm că aceasta a progresat constant dar lent. Potrivit lui Pelkmans (2003) care citează pe Fuente și Vives, în perioada 1950-1980 s-a manifestat tendința de reducere a dispersiei PIB pe locuitor. După 1980 se constată oprirea convergenței, proces reluat în 1986 atât pentru regiuni cât și pentru țări.

Cât privește șomajul tendințele sunt mai puțin favorabile, creșterile șomajului în unele regiuni rămase în urmă fiind dramatice. În condițiile unei rate de 10% în UE în 1998, se constată că în cele 25 de regiuni cu cele mai scăzut șomaj s-a înregistrat o rată constantă de 4% în timp ce regiunile cele mai afectate au cunoscut rate ale șomajului între 20 și 24%.

Practic într-o uniune monetară asemenea probleme nu mai pot fi rezolvate prin instrumente monetare, una din soluții fiind transferurile financiare. Tratatul de la Roma a dus la înființarea Băncii Europene de Investiții, cu scopul de a facilita dezvoltarea economică a regiunilor înapoiate din Comunitate, și la crearea Fondului Social European (FSE) care inițial nu s-a concentrat pe regiunile rămase în urmă. De asemenea în 1968 a fost înființat Fondul Structural Agricol (secțiunea Orientare a FEOGA), în 1975 a fost creat Fondul de Dezvoltare Regională, iar FSE s-a orientat spre formarea profesională în regiunile cu probleme.

În domeniul dezvoltării regionale însă, schimbările majore sunt de dată recentă. Actul Unic este cel care a introdus conceptul de „*coeziune economică și socială*“, artizanii acestuia înțelegând că nu se poate realiza convergența reală numai prin integrarea pieței.

Practic politica de „coeziune economică și socială“ este realizată prin intermediul instrumentelor structurale. Acestea sunt gestionate de Comisia Europeană iar dezvoltarea regiunilor, reconversia zonelor afectate de declin industrial, combaterea șomajului de lungă durată, dezvoltarea profesională a tinerilor sau promovarea dezvoltării rurale sunt numai câteva din țintele vizate.

Uniunea Europeană a investit în regiunile mai slab dezvoltate, din 1988 până în prezent, nu mai puțin de 480 miliarde Euro, din care aproximativ 70% în zonele unde nivelul venitului pe cap de locuitor se situează sub 75% din media la nivel comunitar. Diferențele în termeni de dezvoltare economică și socială dintre regiuni, care ar fi putut afecta uniunea economică și monetară, au fost astfel reduse semnificativ. Probleme mai ridice în special,

⁴² Este important să notăm că adăugarea altor criterii însă nu ar fi făcut decât să îndepărteze și mai mult statele UE de moneda unică.

noile și viitoarele țări membre, pentru care reformele structurale sunt încă în derulare.

În prezent, Uniunea Europeană are nevoie mai mult ca niciodată de o Politică de Coeziune foarte bine implementată, cu reguli și priorități care să facă față noilor solicitări, apărute ca urmare a celor două valuri de noi țări membre.

Realitatea a consemnat o dublare a Instrumentelor Structurale între 1988 și 1993, acestea devenind un instrument principal pentru realizarea coeziunii. Mai mult, așa cum am arătat, Tratatul de la Maastricht a întărit rolul transferurilor în realizarea coeziunii prin crearea Fondului de Coeziune. Pentru acest Fond spre deosebire de Fondurile Structurale sunt eligibile țările (Spania, Portugalia, Irlanda și Grecia), nu regiunile. Cele patru țări de coeziune au primit transferuri reale în 1999 de aproape patru ori mai mari decât în 1988, acestea ridicându-se la un total de 33 miliarde euro.⁴³

Perspectivile arată că Fondurile Structurale își vor pierde din importanță pentru membri UE-15, iar Fondul de Coeziune va dispărea probabil pentru cele patru. Chiar dacă actualii beneficiari se tem de aceste evoluții, în condițiile aderării statelor din Est, problema nu ar trebui exacerbată. Aceasta deoarece țările respective fac parte din zona euro și beneficiază de *stabilitate și credibilitate sporită, iar fondurile vor continua să provoace efecte pozitive*.

Mai mult, este evident că o creștere națională puternică (regăsită în Spania, Portugalia sau Irlanda) ajută la creșterea mai rapidă a regiunilor sărace. Grecia, de asemenea, a atins macrostabilizarea economică, și a revenit la o creștere mai ridicată, ceea ce ar putea asigura mai multe beneficii de pe urma pieței unice.

Plecând de la situația țărilor de coeziune, putem spune că statele din Europa Centrală și de Est au multe de învățat, mai ales în contextul în care sunt percepute ca și concurenți. Autoritățile dintr-un nou stat membru, sau un stat în curs de aderare, au la dispoziție o experiență bogată, demnă de luat în seamă, în domeniul convergenței reale, de care depinde succesul economic și integrarea în Uniunea Economică și Monetară.

Un exemplu de bună practică este cel al Irlandei care arată că o combinație optimă între efortul propriu, Investiții Străine Directe și Instrumente Structurale pot duce la o recuperare rapidă a diferențelor cu efecte pozitive asupra șomajului.

Planul național de dezvoltare pentru perioada 2000-2006 a fost de departe cel mai ambițios plan de investiții al Irlandei. De-a lungul unei perioade de șapte ani, Irlanda a urmărit realizarea unor investiții de circa 57 miliarde Euro, în scopul pregătirii forței de muncă, a creșterii competitivității economice și nu în ultimul rând în distribuirea mai echitabilă a resurselor economice între regiuni. Este de apreciat capacitatea Irlandei în ceea ce privește cooptarea de surse de cofinanțare din sectorul public și privat, altele decât cele provenite din Fondurile Structurale ale Uniunii Europene. Astfel, **Irlanda a reușit ca aproape 90% din fondurile investiționale** prevăzute în Planul Național de Dezvoltare pentru perioada 2000-2006 **să aibă ca sursă fonduri provenite din sectorul public și privat**.

Din punct de vedere administrativ, Irlanda este împărțită în două regiuni – Border, Midland și Western (BMW) și Southern and Eastern (S&E). Programul Național de Dezvoltare cuprinde două programe regionale, trei inter-regionale și un program de pace după cum urmează:

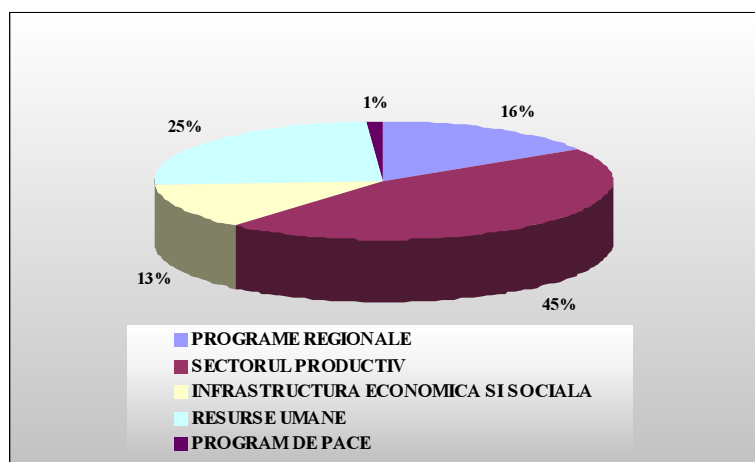
⁴³ Vezi și Pelkmans (2003).

Tabel 5.1 Finanțarea programelor operaționale în Irlanda

Programe	Cost Total (mil.Euro)	Contribuția UE (mil.Euro și %)	
Programe Regionale			
Southern & Eastren Regional.	5380	572	10.63 %
Border, Midland & Western.	4094	400	9.77%
Programe Inter-Regionale			
Ocupare și Dezvoltarea Resurselor Umane.	14200	901	6.34%
Sectorul Productiv.	7340	282	3.84%
Infrastructura Economică și Socială	26020	1491	5.73%
Programe de Pace			
Programul Peace II (2000-2004)	141	106	75.17%
Asistență Tehnică	10	5	50%

Sursa: http://ec.europa.eu/regional_policy

Grafic 5.1 Ponderea programelor în finanțarea totală

Sursa: prelucrări proprii pe baza datelor oficiale

Principalele obiective ale programelor prezentate sunt: promovarea dezvoltării și reformelor structurale în zonele mai slab dezvoltate, regiuni în care nivelul PIB/locuitor este cu mult sub 75% din media Uniunii Europene, conversia economică și socială în zonele defavorizate și susținerea reformei sistemului de învățământ și pregătire a forței de muncă.

Spre deosebire de Grecia, Irlanda a înregistrat progrese deosebite în atingerea dezideratului principal – *coeziunea economică și socială* – fapt datorat atât instrumentelor structurale alocate, cât mai ales capacității de gestionare a fondurilor și de cooptare a altor surse investiționale din sectorul public și privat, atât intern cât și extern.

În același sens, interesant este și exemplul Portugaliei, care pentru noi prezintă un interes aparte prin comparabilitatea cu economia românească. Lazea (2002) analizează comparativ cele două economii și arată că în condițiile în care ISD au fost modeste în Portugalia înainte de aderare, iar efortul bugetar a fost semnificativ în această țară, explicarea succesului economic portughez s-a datorat în principal următorilor trei factori: sporirea veniturilor din transferurile fiscale făcute de muncitorii portughezi din străinătate, dezvoltarea turismului și nu în cele din urmă aderarea la Uniunea Europeană.

În privința celui din urmă bineînțeles că o importanță deosebită a avut-o capacitatea de absorbție a fondurilor comunitare, unele dintre acestea dinamizând activitatea turistică. Autorul precizează în același timp că aderarea Portugaliei s-a realizat în condiții mai relaxate decât este cazul României.

În cazul Portugaliei este evidențiat că reformele au fost susținute prin sprijin financiar comunitar, Portugalia primind de la bugetul UE, în 2000, sume nete în valoare de 1,9% din PIB. Pentru exercițiul financiar 2000-2006, Portugalia are prevăzute fonduri structurale de circa 25 miliarde euro, în timp ce pentru perioada 2000-2007 va primi circa 17% din fondul de coeziune.

Dacă exemplele Irlandei și Portugaliei sunt unele pozitive care poate fi utilizate ca rețete de succes, cazul Greciei este unul contrar.

Așa cum se știe, Consiliul European de la Berlin (1999) a hotărât ca Uniunea Europeană să-și mențină nivelul de implicare în scopul atingerii dezideratului cu privire la coeziunea economică și socială.

Ca urmare, Grecia a beneficiat de un buget de 25 miliarde Euro pentru 2000–2006, față de perioada anterioară (1994-1999), când bugetul alocat s-a ridicat la numai 19,271 miliarde Euro.

Bugetul total alocat Greciei este disponibil pentru cele patru componente ale Fondurilor Structurale: Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDER); Fondul European de Orientare și Garanție Agricolă (FEOGA); Fondul Social European (FSE) și Instrumentul Financiar de Orientare a Pescuitului (IFOP), astfel:

– **Obiectivul 1 asistență** – proiectat să susțină dezvoltarea și restructurarea zonelor mai slab dezvoltate. În perioada 2000–2006, toate regiunile vizate în cadrul primului obiectiv au beneficiat de un buget de **21 miliarde Euro**, față de 15,236 miliarde în 1995-1999. Toate regiunile vizate din Grecia au intrat sub incidența primului obiectiv al Fondurilor Structurale, nesemnalandu-se solicitări pentru Obiectivele 2 și 3.

– **Fondul de coeziune** – În perioada 2000-2006, Grecia a beneficiat în cadrul acestei componente de un buget de 3.320 milioane Euro, cu 484 milioane Euro mai mult decât în perioada 1994-1999.

– **Politica de Dezvoltare Rurală** – cu un buget anual de 131 milioane Euro, sumă ce reprezintă doar 3% din fondurile alocate de Uniunea Europeană în acest domeniu.

Comisia Europeană a aprobat Programul Operațional „Competitivitate“, program principal de dezvoltare pe perioada 2000–2006. Programul implică susținere comunitară în vederea dezvoltării regiunilor mai slab dezvoltate, în sumă de 2.055 milioane Euro, și a reușit să mobilizeze fonduri publice și private în valoare de peste 3.300 milioane Euro. Costul total al proiectelor aprobate s-a ridicat la suma de 6.667 milioane Euro.

Deoarece în Grecia principalele probleme sunt de ordin structural, mediul de afaceri fiind definit prin „dezordine“, acest program operațional avea ca deziderat creșterea competitivității și dezvoltarea

durabilă în special în sectoarele: industrie, cercetare și tehnologie, turism și energie. În conformitate cu prevederile Comisiei, aproximativ 80% din asistența a fost canalizată spre dezvoltarea întreprinderilor mici.

Programul țintește următoarele obiective: crearea de noi afaceri, creșterea competitivității agenților economici interni pe piața mondială, integrarea lor și sporirea calității serviciilor pentru întreprinderile mici și mijlocii.

Alte două programe aprobate de Comisia Europeană s-au dezvoltat în domeniul transportului: „Căi ferate, aeroporturi și transport urban“ și „Drumuri, Porturi și Dezvoltare Urbană“. Programele implicau fonduri de la bugetul comunitar de 1.468 milioane Euro și de 3.303 milioane Euro. Primul proiect se baza și pe atragerea a 250 milioane Euro din mediul de afaceri. Cel de-al doilea beneficiază de încă 2,85 milioane din partea autorităților și de 3,43 milioane finanțare prin scheme de parteneriat public-privat.

Tabel 4.3 Finanțarea politicii de coeziune în Grecia

Alte programe aprobate în vederea atingerii coeziunii economice și sociale în Grecia:

Programe	Cost Total (mil.Euro)	Contribuția UE (mil.Euro și %)	Cofinanțare (sector public și privat) (mil.Euro)	
Societatea Informațională	2839.00	1702.00	8%	1137.00
Cultură	605.00	414.30	68%	190.70
Mediu	449.20	321.00	71.5%	128.20
Programe regionale				
Attica	1534.00	1119.96	73%	414.04
Peloponnese	698.69	457.19		241.50
Western Greece	781.43	478.45	65%	303.08
Continental Greece	873.11	532.62	61%	340.49
Thessaly	928.66	563.38		365.28
Epirus	680.01	435.98	64%	244.03
Crete	739.31	467.74	64%	271.57
Northern Aegean	547.90	361.59	66%	186.31
South Aegean	609.51	372.21	62%	237.30
Ionian Island	375.14	244.68	65%	130.46
Eastern Macedonia	1100.00	733.40	66%	366.60
West Macedonia	581.00	372.00	64%	209.00
Central Macedonia	1460.00	903.40	62%	556.60
Inițiative Comunitare				
Interreg III	1442.48	926.21	64%	771.21*
Urban II	23.993	15.95	66.5%	8.043

Sursa: http://ec.europa.eu/regional_policy/country/overmap/gr/grec_en.htm

*lipsesc sumele suportate de Bulgaria (120 mil. Euro) și Turcia (35 mil.Euro)

Din analiza datelor oficiale rezultă o diferență de circa 7,893 miliarde Euro, fonduri structurale pe care Grecia nu a reușit să le utilizeze datorită proastei gestionări a programelor mai sus menționate. De asemenea se observă o pondere destul de mare a fondurilor structurale în cadrul proiectelor aprobate, în medie circa 65%, ceea ce denotă o atractivitate redusă a proiectelor în sectorul public și privat.

În concluzie, putem afirma că Grecia nu dispune încă capacitatea necesară atât în ceea ce privește utilizarea completă și eficientă a fondurilor structurale, cât și în cooptarea de fonduri din sectorul public și privat în scopul dezvoltării.

Oprindu-ne la comparația dintre Grecia și Irlanda este lesne de înțeles că mixul optim de politici și finanțări a dus la o creștere economică rapidă în Irlanda recuperându-se decalajele de creștere economică, și creându-

se practic un cadru favorabil pentru aderarea Irlandei la etapa finală a UEM, spre deosebire de Grecia care nu a fost pregătită nici din punct de vedere al convergenței nominale, nici din punct de vedere al convergenței reale.

Pentru țările din Europa Centrală și Est care au mult de recuperat devine evident că eficiența implementării Planurilor Naționale de Dezvoltare (cofinanțate din fonduri europene) poate reprezenta cheia succesului în atingerea convergenței reale, atât ca scop în sine cât și ca element ce poate asigura o integrare în zona euro care să aducă pe ansamblu mai multe beneficii.

În încheiere amintim doar că în cadrul perioadei de programare 2007-2013, Planul Național de Dezvoltare a României prevede investiții totale de 58,67 miliarde euro din care aproximativ 25,27 miliarde (sau 43%) reprezintă contribuția UE, și aproximativ 5,1 miliarde contribuția sectorului privat.

Concluzii

La aproape jumătate de secol de la lansarea procesului de integrare economică, începând cu 1 ianuarie 1999, 12 din cele 15 state membre UE au ajuns să folosească aceeași monedă, marcând un moment unic în istorie. Mai mult de la 1 ianuarie 2007 se va alătura zonei euro primul stat din Est.

Introducerea monedei unice, etapă finală a unui proces ambițios a cărui sorginte se regăsește undeva în anii '60, a fost percepută ca un simbol al unificării europene, care poate susține formarea identității comune a cetățenilor Europei și în același timp, ca un catalizator al continuării integrării economice și politice în Uniunea Europeană.

În acest sens euro reprezintă mai mult decât funcții bănești, este o necesitate care poate asigura progresul integrării europene, acest aspect fiind în concordanță cu tradiția Uniunii de a se integra în principal pe plan economic.

Care sunt însă fundamentele economice ale UEM? La începutul anilor '60, Robert Mundell pune bazele teoriei zonelor monetare optime, ce permite o analiză a costurilor și beneficiilor economice ale uniunii monetare, pe baza unor proprietăți specifice statelor ce urmăresc acest deziderat. Teoria nu a putut da un răspuns clar privind gradul de optimalitate a UE ca zonă monetară, rezultatele studiilor fiind mai degrabă pesimiste. Aceasta poate și din motivul că teoria clasică nu a evaluat și efectul schimbărilor care au loc după realizarea uniunii monetare, în sensul că discontinuitatea provocată de schimbarea majoră de regim poate acționa în interesul grupării, în sensul de a o face optimă după unificare.

Ca evoluție istorică, am observat că în condițiile renunțării la planul optimist al echipei coordonate de Pierre Werner, pentru

scopul integrării monetare țările europene au ales un regim al cursurilor fixe dar ajustabile, prin instituirea SME. Cu toate că are multe merite pentru stabilitatea ratelor de schimb și coordonarea politicilor economice în UE, această formă de integrare monetară și-a dovedit limitele. Una din caracteristicile dominante ale acestui tip regim monetar este că mai devreme sau mai târziu este lovit de atacuri speculative, cărora cel mai des le urmează colapsul. Toate acestea se întâmplă însă în **lipsa cooperării**. Mai mult, pe măsura creșterii gradului de integrare, prin creșterea fluxurilor comerciale și de capital, crește și fragilitatea regimurilor de cursuri fixe.

În aceste condiții statele urmăresc alte opțiuni situate la extreme: flexibilitatea ratelor de schimb sau uniune monetară. Pentru că flexibilitatea monetară nu era o opțiune care să coincidă cu obiectivele UE, statele membre UE au ales calea uniunii monetare, grăbind într-un fel unificarea. Apreciem că unul din motivele „accelerării“ este și faptul că statele europene au realizat că nu mai pot menține cursuri fixe pentru monedele lor în cadrul SME. Lecția principală a SME este că un astfel de regim nu poate funcționa decât ca **regim de tranzit către uniunea monetară**.

Puteam afirma, pe baza experienței Sistemului Monetar European, că în cazul în care se consideră că o problemă poate fi rezolvată mai bine prin eforturi și decizii comune, dar cooperarea este deficitară, soluția este cedarea prerogativelor la un nivel supranațional.

Ca urmare s-a stabilit un program concret, inspirat de planul Delors și preluat prin Tratatul asupra Uniunii Europene, bazat pe gradualism și condiționalitate, adică pe o anumită etapizare și cerințe pentru

convergența nominală. Ceea ce este poate mai important în procesul de realizarea a UEM constă în **respectarea calendarului și măsurilor** stabilite la Maastricht. Aceasta mai ales în contextul în care la câteva luni de la semnarea Tratatului, SME a fost marcat de cea mai mare criză care a generat, printre altele, neîncrederea în posibilitatea realizării Uniunii Economice și Monetare.

Dar tocmai pentru că accesul era permis numai țărilor care respectau criteriile de convergență: stabilitate a prețurilor, stabilitate financiară și a cursului de schimb, respectiv deficite reduse, procesul a fost conceput să asigure coordonarea politicilor macroeconomice și o convergență minimă a economiilor europene la momentul creării euro.

Oprindu-ne acum la problema convergenței, trebuie să arătăm că din punct de vedere oficial, decidenții europeni au acordat o mai mare importanță convergenței nominale decât celei reale. Despre realizarea convergenței nominale putem trage două concluzii importante:

1. Într-o anumită măsură criteriile sunt interpretabile în ambele sensuri: atât posibilitatea interpretării rigide, cât și posibilitatea interpretării relaxate (vezi cazul termenului de participare la MRS 2, cât și problema datoriei publice);
2. Statele aspirante la euro trebuie să înțeleagă că nu este important numai criteriul din perioada de referință (un an înaintea examenului), ci contează și dinamica acestor criterii, ceea ce presupune urmărirea lor pe o perioadă

de 4-5 ani, precum și alte condiții cum ar fi funcționarea corespunzătoare a pieței capitalurilor pe termen lung. De aceea evaluarea corectă a condițiilor de participare la UEM va fi decisivă în pregătirea programelor de convergență pentru statele care doresc să adere la zona euro.

Prin prisma convergenței reale, exprimată în primul rând prin nivelul PIB/locuitor, situația este mai complicată, mai ales dacă privim spre noile state membre. Problema este cu atât mai arzătoare cu cât măsurile economice necesare eliminării decalajelor economice sunt uneori în conflict cu cele necesare atingerii convergenței nominale pentru obținerea „biletului de intrare” în zona euro. Statele din Est au înșă multe de învățat din experiența Irlandei care arată că o combinație optimă între efortul propriu, Investiții Străine Directe și Instrumente Structurale pot duce la o recuperare rapidă a diferențelor de dezvoltare.

În ceea ce ne privește, credem cu tărie că realizarea obiectivelor stabilite prin Planul Național de Dezvoltare, pe baza utilizării eficiente a fondurilor, în mare parte cu cofinanțare de la bugetul comunitar, poate reprezenta cheia succesului românesc, prin aceasta fiind asigurată și convergența reală și structurală a României cu zona euro, astfel încât să putem beneficia de avantajele trecerii la euro în orizontul anilor 2012 – 2014. De altfel acest termen estimat de autorități coincide cu încheierea primei perioade de programare prin care România va beneficia de instrumentele structurale alocate de Uniunea Europeană.

Lista abrevierilor

AELS.	Asociația Europeană a Liberului Schimb
BCE (engl. ECB)	Banca Centrală Europeană (engl. European Central Bank)
BCN	Băncile Centrale Naționale (ale statelor membre UE)
BEI (EIB)	Banca Europeană de Investiții
BRI (BIS)	Banca Reglementelor Internaționale
CECO	Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului
CEE	Comunitatea Economică Europeană
ECOFIN	Consiliul Ministerial al UE la nivel de miniștrii ai economiei și finanțelor
ECU	(din engl.) Unitatea Europeană de Cont
EDP	(din engl.) Procedura pentru deficite excesive (Excessive Deficit Procedure)
EMA	(din engl.)Aranjamentul Monetar European
EURATOM	Comunitatea Europeană a Energiei Atomice
FECOM.	Fondul European de Cooperare Monetară
FMI (IMF)	Fondul Monetar Internațional
HICP (engl.)	Harmonized Index of Consumer Prices (Indicele armonizat al Prețurilor de Consum)
IME (EMI)	Institutul Monetar European
MRS (engl ERM)	Mecanismul Ratei (Cursului) de Schimb (Exchange Rate Mechanism)
PUI	Piața Unică Internă (a Uniunii Europene)
SMI	Sistemul Monetar Internațional
UE	Uniunea Europeană
UEM	Uniunea Economică și Monetară
UEP	Uniunea Europeană de Plăți
ZMO	Zonă Monetară Optimă
SGP	Stability and Growth Pact (eng.) Pactul de Stabilitate și Creștere

Bibliografie

- Aglietta, Michel (2001)** *Macroeconomie financiară*, Ed. C.N.I. „Coresi“ București
- Babetski, J. (2003)** *EU Enlargement and Endogeneity of OCA Criteria: Evidence from the CEECs*, CERGE-EI Charles University, March
- Bayoumi, T. & Eichengreen, B. (1992)** *Shocking aspects of European monetary unification*, NEBR, Working Paper, No. 3949, January
- Bayoumi, T. and Eichengreen, B. (1996)** *Ever Closer to Heaven? An Optimum-Currency-Area Index for European Countries*, CEPR, august 1996
- BEI (1997)** *Cahiers Papers vol.2*
- Bini-Smaghi, L. & Vori, S. (1993)** *Rating the EC as an optimal currency area*, Temi di discussioni, nr. 250 Roma, Banca d'Italia
- Corden, W. M (1972).** *Monetary Integration, Essays in International Finance*, Princeton University, International Finance Section no.93,
- Deutsche Bank Research** *EU Monitor, nr. 33/ 3 Aprilie 2006*
- ECB** *Convergence Report, 2000, 2002, 2004, 2006*
- European Commission (1998b)** *European Economy*, no. 65/1998, Directorate General for Economic and Financial Affairs
- European Commission (2000)** *European Economy*, no. 70/2000, Directorate General for Economic and Financial Affairs
- European Commission (2002)** *Convergence Report 2002, Sweden*, Bruxelles 22 May, disponibil pe <http://europa.eu.int>
- European Commission (2004)** *EMU after 5 years*, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, 15 July 2004
- Frankel, J. and Rose, A. (1998)** *The Endogeneity of the Optimum Currency Area Criteria*, Economic Journal 108, July
- Kenen, Peter (1969)** *The Optimum Currency Area: An Eclectic View*, University of Chicago Press

- Lazea, Valentin (2003)** *Drumul spre euro*; Presentare disponibilă pe www.bnro.ro
- Lazea, Valentin. (2002)** *Rolul Uniunii Europene ca Factor Stabilizator Pentru Economie și pentru Sistemul Bancar: UN Studiu Comparativ România Portugalia*, Simpozionul de istorie și civilizație bancară, „Cristian Popișteanu“, „Primul deceniu al reformei bancare din România“, București 22-23 noiembrie 2002, vol. 1
- Mc Kinnon, R. (1963)** *Optimum Currency Areas* American Economic Review, Vol. 53
- Miron, Dumitru (2001)** *Economia integrării europene*, Editura ASE București
- Miron, Dumitru (2002)** *Economia Uniunii Europene*, Ed. Luceafărul
- Mongelli, Francesco P. (2002)** „New“ views on the optimum currency area theory: what is EMU telling us?, ECB working paper no. 138
- Mundell, Robert (1961)** *A Theory of Optimum Currency Areas*, American Economic Review, vol. 51
- Pelkmans, Jaques (2003)** *Integrare europeană: metode și analiză economică*, București: Institutul european din România
- Sebea Mihai (2005)** *Stabilitate, convergență și discontinuitate în procesul de realizare a Uniunii Economice și Monetare*, Teză de doctorat nepublicată, ASE, iulie 2005
- Planul Național de Dezvoltare,*
http://discutii.mfinante.ro/static/10/pnd/documente/pnd/PND_2007_2013.pdf